

MITĖNIŠKIŲ AIDAI

2025 m. rugpjūtis Nr. 8					ISSN 3030-2129		
Laikraščio leidėjai: Raimundas Volbergas ir bendraminčiai							
Rugpjūtis 1 psl.	Lemtingoji 1940 m. rugpjūčio 1-oji 2 - 5 psl.	Mizerikordija. Gailestingumas 5 - 8 psl.	Iš praeities miglų. Nušautas V. Čepas 8 -13 psl.	Liturginis kalendorius 13 - 15 psl.	Lietuvos sukaktys rugpjūtys 15 – 17 psl.	Kauno tvirtovės kritimas 17 – 18 psl.	Įvairenybės Aqua Tofana 18 psl.

Rugpjūtis – aštuntasis metų mėnuo pagal Grigaliaus kalendorių, o lotyniškai *Augustus*. Jis buvo pavadintas Romos imperatoriaus Augustino garbei. Beje, šis mėnuo turi 31 dieną, kaip ir liepos. Imperatorius Augustinas norėjo, kad ir jo vardu pavadintame mėnesyje turėtų būti tiek pat dienų, kiek Julijaus Cezario vardu pavadintoje liepoje (Julijus). Iki tol mėnuo vadinosi Sextilis, t. y. šeštasis mėnuo. Šį mėnesį mirė Egipto karalienė Kleopatra VII Aleksandrijoje.

O Lietuvoje laukuose rugiapjūtė: seniau skambėjo dalgiai ir pjautuvai, o dabar burzgia kombainai ir traktoriai, ūkininkai rieda pilnomis priekabomis link savo aruodų ar elevatorių....

Šilai ir giružės apdovanoja uogautojus mėlynėmis, bruknėmis, o grybautojus baravykais, raudonikiais, kazlėkais, lepšėmis ir voveraitėmis... Snieginė, Žolinė (Šv. Mergelės Marijos dangun ėmimo šventė), Šv. Rokas ir jau Šv. Baltramiejus – gandrai apskridę ratą palieka Mitėniškių dvarą...

...1940-ųjų metų rugpjūčio 1- 3 d. nuo sovietų valdžios bandė ištrūkti Vokietijon Mitėniškių dvaro savininkai Vladislovas ir Marija Montvilos, o kartu ir Marijos mama Liudvika Konča¹, bet pasienyje buvo suimti. 2025-aisiais pagaliau atsirado baudžiamoji byla, kurią dar turi ištirti „sekliai“.

Kaip ir visoje okupuotoje Lietuvoje, taip ir Šėtoje, rugpjūtį buvo uždraustos ateitininkų, tretininkų katalikiškos ir visuomeninės organizacijos, draugijos, įvairių partijų skyriai, sąjungos – tokios kaip Jaunųjų ūkininkų ar skautų, žemės ūkio kooperatyvas „Dirva“, Šėtos žydų nuo 1936 metų įkurta labdaros ir kultūros draugija „Ezro“².

Ką gero nuveikė sovietai Šėtos apylinkėse nuo 1940 metų? Sovietai Mitėniškių dvare 1941 m. įsteigė gimdymo skyrių, kuris veikė ir po karo (pvz. Česlovas Manionis sakėsi, kad ten gimė 1955-aisiais). Na, ir ėmėsi dalinti žemę bežemiams, kumečiams 1940 09 26 Mitėniškių dvare, pertvarkė mokyklą, valsčių pervardino į apylinkę, pastatę savo statytinius.

Jau karo pradžioje 1941-ųjų rugpjūtis Šėtos žydams buvo lemtingas, nes netoli Kėdainių, prie Babėnų visi suimtieji buvo sušaudyti nacių.

Matyt, per stebuklą grįžusi į namus, Marija Montvilienė (g. 1910) paties Mitėniškių dvaro neatgavo, bet turėjo galimybę gyventi šalimais, aiškintis turto išgrobstymą, o paaiškėjus karo baigčiai, spėjo pasitraukti į Vakarų pasaulį ir savo gyvenimo dienas užbaigti Niujorke, JAV (2002).

Deja, po karo irgi nebuvo ramu. Mat 1944 m. liepos pabaigoje, sovietų kariuomenė pradėjo gaudyti jaunimą į kariuomenę. Netrukus prasidėjo slapstymasis, užvirė partizaninis gyvenimas. Susikūrė ir sovietiniai sribitelių būriai, kurie šturpino apylinkių gyventojus, šaudė, grobė turtą, padėjo tremti žmones sovietams. Dalį įvykių aprašė amžininkai, todėl gyvųjų liudytojų dėka, išliko atmintis. Lietuva liko už „Geležinės uždangos“, sovietizuotai nušviesta ir „elektrifikuota“ iki šių dienų, bet katalikiška.

Ir visgi, rugpjūtis turbūt svarbiausias mėnuo Lietuvai, nes vos kelių dešimčių drąsių, pasišventusių patriotų dėka, buvo primintas Lietuvą pasmerkęs okupacijai Ribentropo - Molotovo paktas su slaptaisiais protokolais, 1939 m. rugpjūčio 23 d., minėtas 1987-1988 metais, ir galiausiai, 1989 metais tapęs milžiniško pilietinio judėjimo „Baltijos kelias“ išraiška, žmonių rankomis sujungusia Vilnių, Rygą ir Taliną. Euforija tokia buvo stipri, kad tautinė trispalvė buvo platinama vėliavėlėmis, nešiojama ant rūbų, dažomi net mašinų veidrodžiai, o Mitėniškių dvaro sandėlyje, besidarbavę dėžučių kalėjai iš lentelių sudėjo savąją trispalvę ant sienos, kurią dar ir šiandien galime pamatyti.

Pagaliau, 1993 m. rugpjūčio 31 d. atsisveikinome su tuomete sovietine kariuomene, išvykusia į Rusijos Federaciją, užsibuvus nuo 1944 metų.

Po to, prasidėjo nauji privatizacijos vėjai, skersvėjai, verslai. Dalį Šilo prie Mitėniškių irgi privatizavo. Mišką nukirto 2000-aisiais metais, bet neatsodino ir užaugo naujas mišrus atžalynas prie Šv. Mergelės Marijos.

Prieš 25 metus rugpjūtį atsitokėjome, kai liko tik senoji pušis.

Seniausia Šilo pušis prie Mitėniškių, nuotrauka R. Volbergo, 2000-ieji

Foto Adomo Liaudansko

Senoji pušis, išlikusi Šilo pakraštyje po kirtimų, ėmė ir su trenksmu nugriuvo ant kelio Kaunas – Šėta. Liko tik nuotraukos ir nebyli nostalgija.

Redakcija

¹ Liudwika Koncza „Pamiętnik Wspomnienia z Rosji, Persji, Afryki 1941 – 1947, Warszawa, 1994.

² Stanislovas Stašaitis, Šėtai – 640 metų, 2002, Kėdainiai.

Lemtingoji 1940 m. rugpjūčio 1-oji

(Straipsnis pagal protokolus)

Koks buvo Vladislavo Montvilos ir jo šeimos paskutinis 1940 m. rugpjūtis Lietuvoje? Tai galima sužinoti iš dokumentų, saugomų Lietuvos centriniam archyve ir Lietuvos Ypatingajame archyve³,

Pagal surašytą BSSR (Baltarusijos Sovietų Socialistinės Respublikos) Vidaus reikalų liaudies komisarų Valstybės saugumo valdybos apklausos protokolą matyti, kad 1940 m. rugpjūčio 4 d. sulaikytasis Vladislavas Montvila buvo lenkas, Lietuvos pilietis, dvarininkas, turėjęs nuosavą dvarą. Tardymų protokoluose taip pat galima surasti ir asmeninių žinių apie Vladislavą Montvilą. Jis gimė 1885 m. Antokolio (dabar Antakalnis) dvare, nors kartais protokole įvardijame, kad gimė Antokolio kaime, Ukmergės valsčiuje, Lietuvoje - stambaus dvarininko šeimoje. Jo tėvas turėjo 2 000 ha žemės ir stambų ūkį. Tėvas mirė 1908 metais.

Iki 1904 m. Vladislavas Montvila mokėsi gimnazijoje Rygos mieste, vėliau perėjo į juridinį Tartu universitetą, kurį baigė 1910 m ir grįžo į Rygą. Baigęs universitetą, jis grįžo į Tėvynę - į Antakalnio kaimą, o po kurio laiko pervaziavo į Mitėniškes („Mitianiskės“), į savo dėdės Juozapo Montvilos, Stanislovo sūnaus dvarą. Dėdė Juozapas Montvila mirė 1911 metais. Visas Juozapo Montvilos turtas pagal paveldėjimą atiteko Vladislavui Montvilai. V. Montvilos paveldėtas iš dėdės ūkis sudarė 1800 ha žemės. Šiuo dvaru V. Montvila naudojosi iki žemės reformos Lietuvoje. Pirmos reformos metu iš V. Montvilos buvo atimta žemė, paliekant tik 80 ha. Vėliau buvo papildomai pridėta 70 ha. 1920 m. V. Montvilai priklausė tik 150 ha žemės valdos.

Sulaikymo metu, be žemės, V. Montvila turėjo šešių butų namą Kaune, vieną namą Ukmergėje - penkių kambarių butą ir vieną aštuonių butų namą Kenigsberge (tuometinėje Vokietijoje, dab. Kaliningradas, Rusijos Federacija). V. Montvilos žmona Marija Montvil (arba Montvilienė) turėjo atskirą dvarą, kurį sudaro 12 ha žemės, taip pat dvylikos butų namą Kaune. Taigi, Vladislavas Montvila save laikė pasiturinčiu žmogumi.

Į klausimą: kas paskatino jį bėgti į užsienį, jis paaiškino, kad atėjus į Lietuvą Raudonosios armijos daliniams ir ypatingai nusistovėjus Lietuvoje Sovietų valdžiai, visas jo turtas buvo nacionalizuotas ir jis, ir jo šeima jautė baimę, kad juos suims. Ši aplinkybė privertė jį pabandyti bėgti į užsienį. Vokietijoje jis turėjo du namus: vieną Klaipėdoje, o kitą Kenigsberge, iš kurių gaunamos pajamos suteikdavo lėšas pragyvenimui. Kartu su juo bėgti norėjo žmona Marija Montvil ir jos mama Liudvika Konča.

Kelias dienas prieš sulaikymą V. Montvila persikėlė į Kauną, nes jam grėsė suėmimas, o ūkis buvo nacionalizuotas. Prieš savaitę jis Kaune susitiko su savo pažįstamu advokatu Sigizmund Jundin, kuris jam pasakė, kad ketina nelegaliai išvykti į užsienį. Tam tikslui advokatas jau turėjo pervedėją per sieną. V. Montvila paprašė taip pat supažindinti su pervedėju. S. Jundin sutiko ir jau kitą dieną pristatė V. Montvilai pervedėją, patvirtindamas, kad tai labai patikimas palydovas. V. Montvila su palydovu susitiko Donelaičio gatvėje, Kaune. Perkėlėjas (palydovas), anot V. Montvilos, buvo blondinas, vidutinio ūgio, kalbėjo lenkiškai. Palydovo pavardės, kaip teigė apklausos metu V. Montvila nežinojo. Už sienos perkėlimą V. Montvila sutiko sumokėti palydovui 8000 litų. Nors kelias dienas J. Montvila palydovo nematė, bet pagal susitarimą palydovas atėjo 1940 m. liepos 31 d. į J. Montvilos butą. J. Montvila sumokėjo pinigus. Palydovas paminėjo taip pat, kad S. Jundin jau kitapus sienos. Tiesa, V. Montvila paskutinėmis dienomis prieš kelionę S. Jundin tikrai nematė Kaune.

Palydovas pasiūlė į Kybartus V. Montvilai važiuoti traukiniu. Iki Kybartų stoties J. Montvila su šeima turėjo lydėti palydovas, su kuriuo jie turėjo susitikti Kauno stotyje. Šis palydovas kartu su V. Montvila ir jo šeima turėjo važiuoti tuo pačiu traukiniu iki Kybartų stoties ir ten surengti jiems perėjimą per sieną.

1940 m. rugpjūčio 1 d. 10:40 val. (vietos laiku) V. Montvila su žmona Marija ir jos motina Liudvika Konča atvyko į Kauno stotį. Prie įėjimo durų jie sutiko palydovą. Tačiau tai buvo ne tas žmogus, kuriam Vladislavas Montvila sumokėjo pinigus. Tai buvo šatenas, vidutinio ūgio, taip pat kalbėjo lenkiškai. Palydovas kartu vaziavo su V. Montvila ir jo šeima iki Kybartų stoties traukiniu. Vėliau perdavė kitam palydovui, kuris buvo akivaizdžiai Kybartų gyventojas, kurios pavardės V. Montvila nežinojo. Kybartietis palydovas vedė juos aplinkiniais keliais link sienos ir vėliau

perdavė kitam palydovui, kuris pervedė juos Virbalio mieto gatve. Prie jų priėjo solidi vidutinio ūgio, apsirengusi miestiška suknele moteris, kuri kalbėjo rusiškai. Palydovas paaiškino, kad ši moteris V. Montvilos šeimyną palydės iki sienos. Moteris atvedė V. Montvilos šeimą iki sienos. Privažiavo berniukas ir tepasakė, kad juos stebi milicininkas. Moteris išsigando. Ji nuvedė V. Montvilos šeimyną į kapines ir paprašė lukterėti, o pati išėjo stebėti sienos. Daugiau V. Montvila vedlės nematė. Tardymo protokoluose V. Montvila paminėjo, kad vedlė tiesiog „pabėgo“, tačiau jis ją tikrai, jeigu reikėtų, atpažintų. Nesulaukę vedlės, maždaug po 40-45 min. V. Montvila, jo žmona Marija ir jos motina Liudvika Konča išėjo iš kapinių ir nutarė sugrįžti į Kaunas. Juos sulaikė du milicininkai, nuvedė į apylinkę, iš kur juos pasiėmė pasieniečiai.

Kuo ypatingas buvo S. Jundin, kad V. Montvila taip juo pasitikėjo ?

Su advokatu S. Jundinu V. Montvila susipažino apie 1912 metus Vilniuje, lankydamasis visuomeninėse įstaigose. Su Jundin S. Montvila buvo pažįstamas ne kaip su advokatu, nes neturėjo jokių dalykinių ryšių, bet kaip visuomenės, su kuria tuo metu bendravo, nariu. Iki 1914 m. V. Montvila susitikdavo su juo dažnai Vilniuje, tačiau šie susitikimai būdavo atsitiktiniai, tik tada, kai V. Montvila būdavo Vilniuje. Po 1914 m. karo V. Montvila su S. Jundin susitiko tik du kartus. Prieš susitikimą Kaune V. Montvilą advokatą S. Jundin buvo susitikęs Varšuvoje, kavinėje, o tai buvo apie 1936 metus.

S. Jundin buvo apie 60 metų amžiaus vilnietis, lenkų tautybės, gimęs Vilniuje, gydytojo sūnus, advokatas, turintis juridinį išsilavinimą, lojalus lenkų vyriausybei, anot V. Montvilos, nepartinis ir nedalyvavęs valstybinėse organizacijose, o jeigu ir buvo narys, tai V. Montvila apie tai tikrai nežinojo. Kadangi V. Montvila niekada nebendravo su advokatu S. Jundin politinėmis temomis, todėl nežinojo jo politinių pažiūrų ir veiklos. Anot V. Montvilos, advokatas S. Jundin gyveno Vilniuje, o kokioje gatvėje ir name jis neprisiminė, nes niekada nebuvęs S. Jundin bute. S. Jundin vertėsi privačia advokato praktika dar prieš 1914 metus.

Vėliau V. Montvila matydavo advokatą S. Jundin Kaune. Nors tai dažnai prasilenkdavo Kaune, tačiau neužmegzdavo pokalbio. 1940 m. paskutinėmis liepos dienomis advokatas S. Jundin užeidavo pas V. Montvilą. Čia jie kalbėdavosi apie dvarininkų ateitį, nes daugelis tuo metu išvažiuodavo į Vokietiją, pvz. Vilniaus miesto viešbučio savininkas Bogdanovičius, Vilniaus apskrities dvarininkas Strumilo su šeima ir kt. V. Montvila iš spaudos sužinojo apie turto konfiskaciją, apie tai kalbėjo ir Jundin. Daugelį dvarininkų areštavo vietinė valdžia.

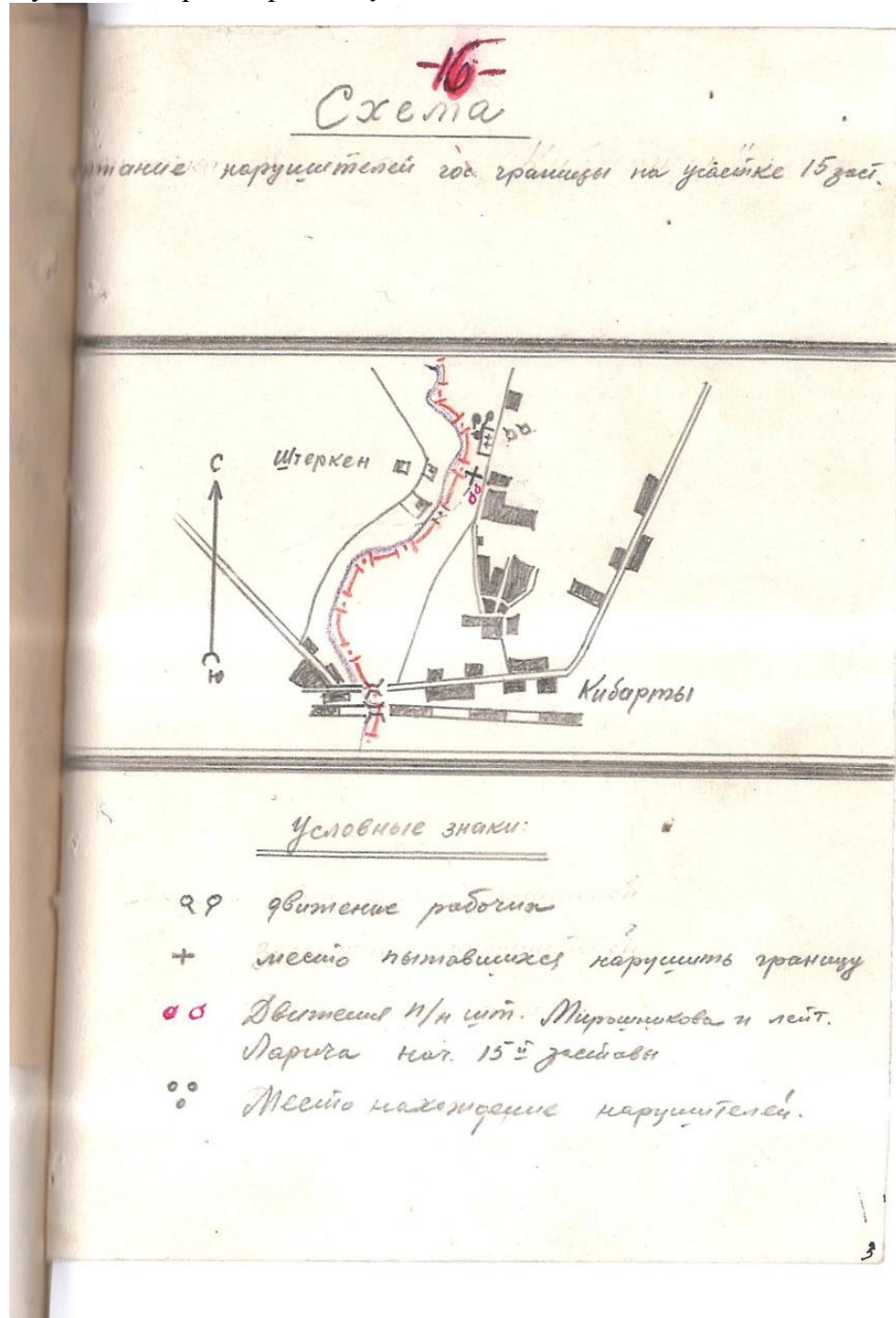
1940 m. liepos 28 d. V. Montvila apie 20 val. susitiko su advokatu S. Jundin savo bute ir pabendravo apie 15 minučių. S. Jundin pasakė, kad jis nutarė nelegaliai pereiti Vokietijos sieną, pasinaudojus gabentojo (perkėlėjo) pagalba, kurį jis „susidaro“ Kauno mieste. Tada V. Montvila pasakė S. Jundin, kad jis pat pasiryžo trauktis į Vokietiją. Todėl ir jis norėtų susipažinti su advokatui S. Jundin žinomais gabentojais. V. Montvila pasakė, jog paseks advokato S. Jundin pavydžiu ir nelegaliai pervaziuos į Vokietiją. S. Jundin pasiūlė po valandos išeiti į gatvę prie V. Montvilos gyvenamojo namo ir laukti jo kartu su perkėlėju. V. Montvila tai ir padarė. Advokatas S. Jundin pasirodė su perkėlėju nurodytu laiku. Perkėlėjas savo pavardės nesakė, o V. Montvila nematė reikalo klausti. Perkėlėjas buvo aukštesnis nei vidutinis, švariai apsirengęs, pilku kostiumu, apie 35 metų amžiaus, gero kūno sudėjimo, kalbantis švaria lenkų kalba. V. Montvilos nuomone, tai buvo lenkų karininkas, sprendžiant pagal jo griežta eisną ir kalbą. Su perkėlėju V. Montvila susitarė sutikti trečiadienį toje pačioje vietoje, kur galutinai nutars apie V. Montvilos pergabenimą į užsienį. Po to, V. Montvila nuėjo namo, o advokatas S. Jundin ir perkėlėjas taip pat išsiskirstė. Daugiau advokato S. Jundin V. Montvila nematė. Advokatas kitą (antrą) dieną po V. Montvilos susitikimo su perkėlėju ruošėsi pereiti sieną į Vokietiją. Perkėlėjas atvyko trečiadienį į V. Montvilos namus. V. Montvilai užklausus dėl advokato S. Jundin, perkėlėjas patvirtino, kad tikrai, pirmadienį perkėlė advokatą S. Jundin per sieną į Vokietiją, Kybartų rajone.

Iš advokato S. Jundin pasakojimų, V. Montvila žinojo, kad gabentojas perkėlė jau 12 žmonių, paminėdamas net vieną pavardę - Stoma, bet kas jie ir iš kur, advokatas S. Jundin V. Montvilai nepasakė. Kaip advokatas S. Jundin susipažino su perkėlėju, jis V. Montvilai nesakė, o, be to, ir V. Montvila neklausė. Paskutiniu metu advokatas S. Jundin Kaune Donelaičio g. 25 turėjo kambarį, kur gyveno su savo žmona. Ar jis gyveno nuolatinei

³ LYA F. V-1, ap. 1, b. 4988. LYA F. V-135, ap. 3, b. 2, l. 109. LYA F. L-47, ap. 2, b. 8, l. 144, 162, b. 30, l. 7, b. 35, l. 5. LYA F. V-135, ap. 7, b. 5, l. 43.

ar laikinai, V. Montvila nežinojo, taip pat V. Montvila nežinojo ir kur advokatas S. Jundin dirbo, su kuo bendravo ir su kuo palaikė ryšius, nežinojo. Kadangi S. Jundin buvo privatus advokatas, jis tikriausiai vedė reikalus Kaune ir Vilniuje.

Taigi, perkėlėjas atėjo 1940 m. liepos 31 d. apie 18 val. prie V. Montvilos buto, ten kur buvo 1940 m. liepos 28 d. sutarę. Susitikęs perkėlėją laukė, V. Montvila pakvietė į savo tolimos giminaitės Komorovskos butą adresu: Donelaičio g. 17. Tuo metu Komorovskos nebuvo namie, nes ji dažniausiai būdavo Seratiškių (Sirutiškių) kaime, Kėdainių apskrityje, kur turėjo savo dvarą. Bute V. Montvila perdavė 8000 litų. Gabentojas gavęs pinigų pasakė, kad rytoj V. Montvila turi atvykti į stotį, prie stoties durų lauks vienas žmogus (buvo nurodyti požymiai), kuris su V. Montvila važiuos į Kybartus, kur perves per sieną.

Planas⁴

1940 m. rugpjūčio 1 d. V. Montvila kartu su žmona ir uošviene atvyko į stotį, kur pamatė žmogų prie durų pilku paltu, balta kepure (furažka), kalbantis lenkiškai, apie 25 metų amžiaus. Išvykstant traukiniui į Kybartus, laukęs V. Montvilos gabentojas sėdo į vagoną, o paskui jį ir V. Montvila į tą patį vagoną. Jis važiavo kitame kupe ir V. Montvila su juo nekalbėjo. Atvykus į Kybartus, išlipo gabentojas, o paskui jį ir V. Montvila. Taip ėjo vienas paskui kitą 30 metrų. Nuėjus apie 600 metrų nuo stoties, jis perdavė kitam žmogui, stovėjusiam ant tilto, ir pats sugrįžo į stotį. Naujasis gabentojas nuvedė 500 metrų ir perdavė kitam piliečiui, kuris taip pat vedžiojo aplink susitikimo vietą, o vėliau pasiūlė V. Montvilai prisėsti ir pasėdėti, o pats nuėjo į priekį. Po kokių 10-15 minučių jis sugrįžo ir pasakė, kad reikia eiti nurodyta kryptimi link einančios moters. V. Montvila ėjo paskui ją į mažą kaimelį. Šiame kaime moteris pasakė V. Montvilai sustoti, o pati nuėjo į priekį. Nuėjusi apie 200 metrų, V. Montvila pastebėjo, kad ji mostelėjo ranka, t. y. davė V. Montvilai ženklą, kad jis sektų paskui ją. Vladislovas Montvila nuėjo paskui. Priėjus kapinės, moteris pasiūlė

prisėsti ant suoliuko ir pailsėti ir pati jais prisėdo, o vaikai kažkur išėjo. Po kelių minučių moteris pasakė jiems pasėdėti, o pati išėjo pažiūrėti ar galima pereiti sieną. V. Montvila palaukė moters apie 30 minučių, tačiau ji daugiau negrįžo. V. Montvila, pasitaręs su žmona ir uošviene, nutarė sugrįžti atgal į stotį ir vykti į Kauną. Grįžtant į stotį, juos sulaikė milicininkai. Perkėlėją moterį V. Montvila matė pirmą kartą. Kur ji gyveno V. Montvila tikrai nežinojo. Ji buvo apie 40 metų amžiaus vidutinio ūgio, gerai kalbėjusi rusiškai, apsirengusi tamsia suknele, solidi. Su ja ėjo 14 metų rausvų (ryžų) plaukų berniukas, tarpusavyje kalbėjo rusiškai, dvi merginos 18 metų, taip pat kalbėjo rusiškai. Jos kalbėjo apie lydinčiuosius (Montvilas), kalbėjo su jais besikreipdamos.

1940 rugpjūčio 8 d. papildomos apklausos protokole V. Montvila nurodė, kad turi Kėdainių apskrityje dvarą. 80 ha žemės, 12 arklių, 14 karvių, žemės ūkio inventorių, vieną gyvenamąjį namą su 10 kambarių, apie 12 ūkinių pastatų.

Deljidianai⁵ palivarke 70 ha žemės - 70 km nuo Mitėniškių.

Ukmergėje V. Montvila turėjo namą - 20 kambarių Kauno g. N, kuriame nuo 1940 m. apsigyveno žydas pabėgėlis, kuris sumokėjo už namą 400 litų per mėnesį.

Kaune, Gedimino g. 25 buvo namas, kuriame gyveno nuomininkai, iš kurių gaudavo nuomos 1 ½ tūkstančio per mėnesį.

Vokietijoje turėjo Kenigsberge Henschestrasse (Genšentrse) 15 namą su aštuoniais butais.

Klaipėdoje Parkstrasse Nr. 6 (arba 6) namą su 5 butais.

Panevėžyje mielių - rektifikacijos fabrike turėjo 3000 akcijų, kurių dokumentai saugomi Lietuvos banke, Kaune. Daugiau turto V. Montvila neturėjo.

V. Montvila priklausė ūkininkų sąjungai, kuri jungė dvarininkus ir valstiečius.

Su policija ryšių V. Montvila neturėjo, bet jo dvarininko veikla buvo nukreipta stiprinti Lietuvos valstybės tvarką.

Į klausimą ar V. Montvila turi giminių Lietuvoje arba kitose SSRS srityse, V. Montvila nurodė, kad Lietuvoje gyvena: jo brolis dvarininkas Stanislovas Montvila, Aleksandro sūnus Troškūnų dvare; sesuo Aleksandra, Aleksandro duktė, Gečevičienė ir jos vyras, Ukmergės apskrities dvarininkas Kazimieras Gečevičius; Vladislovo Montvilos žmonos sesuo Liudvika Ortel ir jos vyras Jonas Ortel - arendatorius (Koncepto dvare) prie Jonavos.

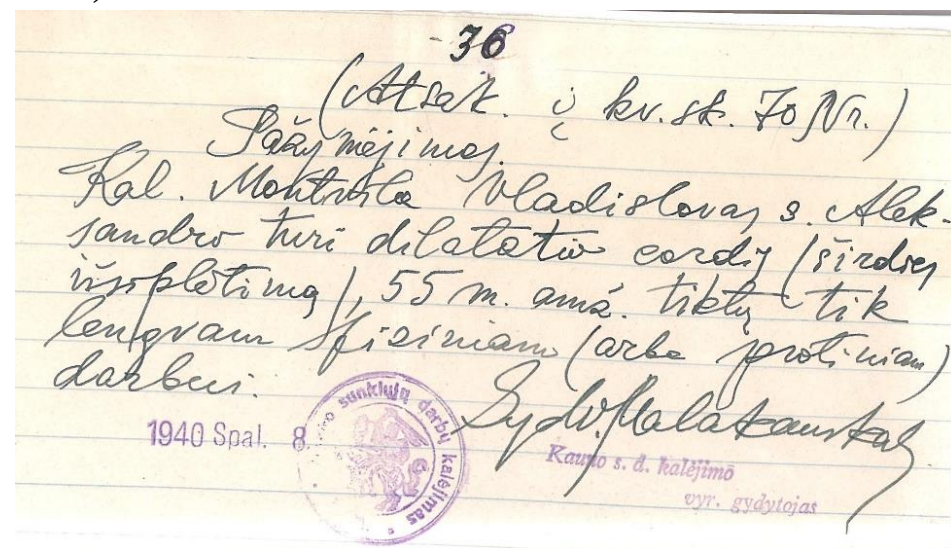
Užklausus ar V. Montvila dažnai lankydavosi Vokietijoje, V. Montvila pabrėžė, kad Kenigsberge buvo 1939 metais. Memelyje 1939 m. tik 2-3 valandas verslo reikalais. Vokietijoje V. Montvila dažniausia lankydavosi 5-6 dienas. Važiavo jis su žmona į kurortą Pirmont⁶. Memelyje įsigijo namą apie 1928 metus, Kenigsberge apie 1920-1922 metus.

Prieš išvykdamas į Kauną, V. Montvila dvarą (Mitėniškių) pavedė saugoti Marijui Kaziukaičiui vyresniajam darbininkui⁷.

V. Montvila gerai žinojo prancūzų kalbą, vokiečių kalbą išmoko karo metais, būdamas okupuotoje teritorijoje, be to, mokėjo rusų, lenkų ir lietuvių kalbas. Jis buvo Lenkų žemvaldžių sąjungos narys. V. Montvila sakė, kad stengėsi vystyti kapitalizmą.

V. Montvilai buvo nepriimtina Sovietų valdžios politika.

1940 m. spalio 8 d. Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo gydytojas V. Malakauskas konstatavo, kad 55 metų V. Montvila turi *dilatatio cordis* („širdies išsiplėtimas“) ir kad „tikėtų tik lengvam fiziniam (arba protiniam) darbui“.

Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo gydytojo pažymėjimas⁸.

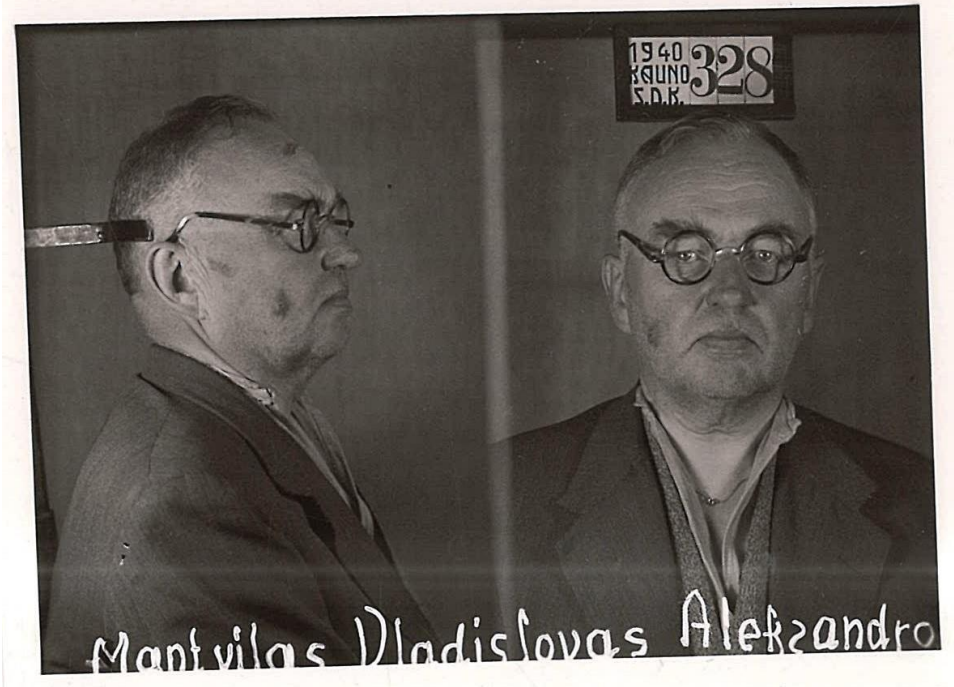
⁴ LYA F. V-1, ap. 1, b. 4988, 16 psl.

⁵ Gal tai Dailidėnų kaimas Vilniaus rajono savivaldybėje, 5 km nuo Eitminiškių?

⁶ Gal turėta omenyje Pjemonto (italų k. – Piemonte) regionas šiaurės vakarų Italijoje?

⁷ LYA VRM byla P1 – 2581 – 1sl 29 v

⁸ LYA F. V-1, ap. 1, b. 4988, 36 psl.

Paskutinioji Vladislovo Montvilos nuotrauka⁹.

828
Lytis 1940
Pavardė Montvilas
Vardas Vladas
Tėvo vardas Aleksandras
Gimimo data 1885
Gimimo vieta
DEŠINIOJI RANKA / ПРАВАЯ РУКА
1. Didysis / Большой
2. Rodomas / Указательный
3. Vidurinis / Средний
4. Bevardis / Безымянный
5. Mažiuokas / Мизинец
Kairioji RANKA / ЛЕВАЯ РУКА
6. Didysis / Большой
7. Rodomas / Указательный
8. Vidurinis / Средний
9. Bevardis / Безымянный
10. Mažiuokas / Мизинец
KONTROLINIS PRISPAUDIMAS / КОНТРОЛЬНЫЙ ОТТИСК
Kairės rankos / Левои руки
Dešinės rankos / Правой руки
Lapelis užpildytas
Lapeli susitaisė
Patikrinimo
Parašas užregistruotojo
Forma Nr. 2

Vladislovo Montvilos atspaudai ir parašas¹⁰

V. Montvila (g. 1885) ypatingojo pasitarimo buvo nuteistas pagal RFSSR BK 58^{la} 11 („Tėvynės išdavimas“) straipsnį 1941 m. balandžio 1 d. 3 metams į pataisos-darbų lagerį, terminą skaičiuojant nuo 1940 m. rugpjūčio 1 d. iš NKVD kalėjimo Nr. 2 Lietuvos SSR, Vilniuje. 1941 m. birželio 9 d. buvo pasirašytas raštas V. Montvilą persiųsti į Archangelsko miestą ir perduoti Kuleilago valdybos žinion¹², o 1941 VI 11 d. iš Vilniaus kartu su žmonos mama Liudvika Konča (g. 1887) ir išsundėjo. V. Montvilos žmonai Marijai Montvil (Montvilienei) (g. 1910) pavyko pabėgti iš kalėjimo ir pasislėpti¹³.

828
„УТВЕРЖДАЮ“
НАЧАЛЬНИК СЛЕДСТВЕННОЙ ЧАСТИ НКВД Л С С Р:
ПОСТАНОВЛЕНИЕ.
/ о выделении материала /
1940 года декабря 29 дня гор. Каунас.
Я мл. следователь следственной части НКВД Литовской ССР, ЖИГАЛКО, рассмотрев следственное дело №80680/303 по обвинению МОНТВИЛА Владислава сына Александрас, МОНТВИЛИЕНЕ Марья дочь Конрада и КОНЧА Людвиг Яковлевна по ст. 58 п.1 а УК РСФСР.
НАШЕЛ:
1-го августа 1940 года на участке 106 погранотряда были задержаны: МОНТВИЛА Владислав сын Александрас, МОНТВИЛИЕНЕ Марья дочь Конрада и КОНЧА Людвиг Яковлевна, как пытавшиеся совершить нелегальный переход государственной границы из ЛССР на территорию Германии.
Следствием по делу установлено, что задержанные: МОНТВИЛА В.А., МОНТВИЛИЕНЕ М.К. и КОНЧА Л.Я. 1-го августа 1940 года пытались совершить нелегальный переход государственной границы при помощи неустановленного переправщика с которым МОНТВИЛА Владислава познакомил адвокат ЮДИН Сигизмунд, прож. ранее в гор. Вильно и собиравшийся нелегально бежать на территорию Германии.
На основании изложенного
ПОСТАНОВИЛ:
Следственный материал в отношении ЮДИНА Сигизмунда выделить в особое производство и обьявить розыск.
МЛ.СЛЕДОВАТЕЛЬ СЛЕДСТВЕННОЙ ЧАСТИ НКВД ЛССР:
СОГЛАСЕН: ПОМ.НАЧ.СЛЕДСТВЕННОЙ ЧАСТИ НКВД ЛССР,
СТ.ЛЕЙТЕНАНТ ГОС.БЕЗОПАСНОСТИ:

Nutartis¹⁴

92
Выписка из протокола № 44
Особого Совещания при Народном Комиссаре Внутренних Дел СССР
от „26“ апреля 1941 г.
СЛУШАЛИ
ПОСТАНОВИЛИ
464. Дело №-80680/303/ИТЕ
Литовской ССР по обр. МОНТВИЛА
Владислава, сына Александраса,
перейти госграницу-заключить в
1885 г.р.ур. дн. Антополь, Ужгородской
ского уезда (Латвия), помещик,
попав, гр-н СССР, 6/перт..
МОНТВИЛА Владислава, сына
Александраса за попытку нелегаль
перейти госграницу-заключить в
исправительно-трудовой лагерь
сроком на три года, считая срок
1-го августа 1940 года.
Нач. Секретариата Особого Совещания
при Народном Комиссаре Внутренних Дел СССР

Išrašas iš протокола¹⁵

Susipažinus su didelės apimties Vladislovo Montvilos baudžiamosios bylos medžiaga, kilo daug neaiškumų. Labai jau paslaptinga advokato Sigismund Jundin asmenybė. Tokio prieškario advokato nepavyko dar atrasti. Galbūt tai išgalvota asmenybė? Vardas ir pavardė – alegorija?
Sigizmund – kildinamas iš germanų vardo Siegmund (Siegmundus), kurį sudaro germaniški elementai sigu (= pergale) ir munt (= apsauga).
Jundin (iš lietuvių mitologijos „jundilas“/junda) – kas nuolat juda; nenuorama, padauža, išdykėlis) ar „janda“ - lietuvių karo deivė, kurios šaukdavosi mūšin pavėlavę kariai (https://lt.wikipedia.org/wiki/Junda).

⁹ LYA F. V-1, ap. 1, b. 4988, 7-1 psl.

¹⁰ LYA F. V-1, ap. 1, b. 4988, 7-1 psl.

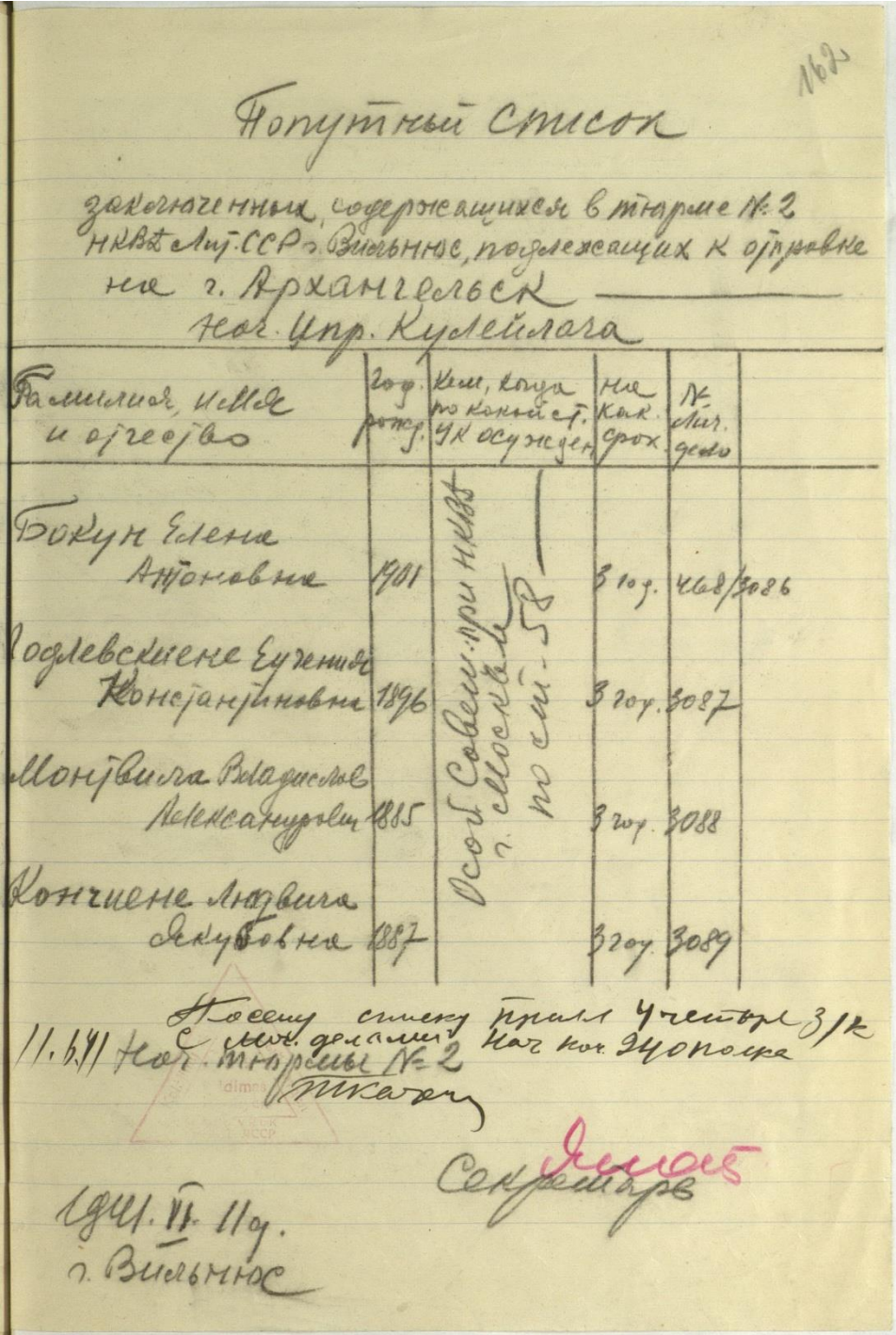
¹¹ https://www.kolyma.lt/lt/58_straipsnis

¹² LYA F. V-1, ap. 1, b. 4988, 144 psl., LYA L-47 ap. 2 b. 8 144 l, 162 l.

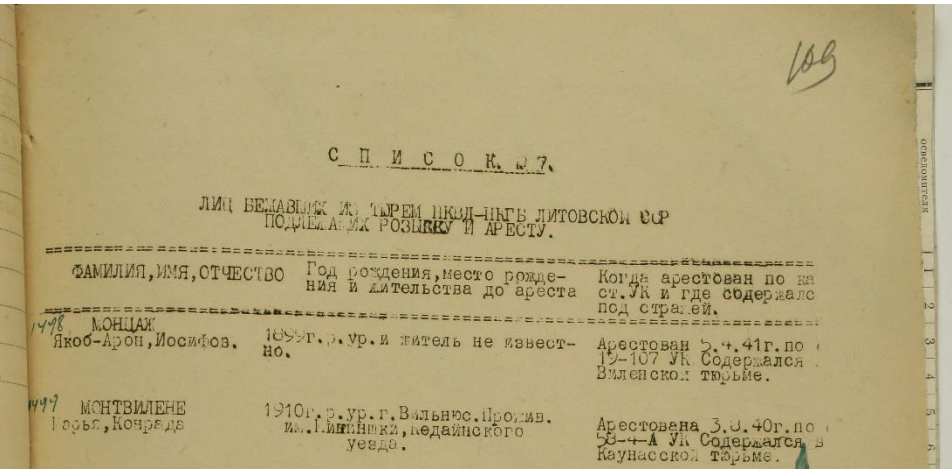
¹³ LYA F. V-135, ap. 3, b. 2, 109 psl.

¹⁴ LYA F. V-1, ap. 1, b. 4988, 82 psl.

¹⁵ LYA F. V-1, ap. 1, b. 4988, 92 psl.

Isvežtųjų sąrašas¹⁶

Ištrauka iš pabėgusių iš NKVD ir NKGB kalėjimų, buvusiųjų Lietuvos SSR teritorijų ir ieškomųjų asmenų sąrašo.

Parengė: Dr. Judita Puišo, Raimundas Volbergas

Mizerikordija

Šis žodis skamba giesmėse, kai kalbama apie ligonius, gyvenimo nuskriaustus žmones, besikeliančius iš fizinio ir dvasinio skurdo, žvelgiant į senuosius ginklus, padėtus muziejuose po stiklais vitrinose ar žiūrint filmus apie riterius arba šiandieninę visuomenę. Viduramžiais - tai ilgas siauras durklas, kuriuo nukaudo mirtinai sužeistus riterius karius. Durklo geležtė buvo pakankamai plona ir tvirta, kad tilptų pro šalmo antveidžio ar didšalmio akių plyšį, kad pasiektų smegenis arba pradurdavo plokštinių šarvų sandūras ar silpnas vietas, kad pasiektų širdį. Šiuo durklu atliktas gailėstingumo dūris buvo vadinamas prancūziškai „Coup de grâce“.

Mizerikordija, XIV–XV a. Teutonų Ordinas, Trakų istorijos muziejus, nuotraukos iš Limis¹⁷

Lotyniškai „**misericordia**“ – gailėstingumas! Kiekvienas iš mūsų, girdėdami žodžius: Dievo gailėstingumas, Dievo Gailėstingumo sekmadienis, gailėstingasis samarietis, Vilnius - gailėstingumo miestas, susimąstome, prisimename Jėzaus ištartus žodžius, užrašytus Luko evangelijoje (Lk 10, 25-37)¹⁸.

Dievo Gailėstingumo sekmadienis pradėtas švęsti prieš ketvirtį amžiaus, 2000 metais per Atvelykį. Iki tol Lietuvoje ir visame katalikiškajame pasaulyje buvo švenčiamas Atvelykis antrąjį Velykinio laiko sekmadienį. Tą dieną prisikėlęs Jėzus Kristus pasirodė apaštalams ir suteikė jiems galią atleisti nuodėmes. Ankstyvojoje krikščionybėje per Atvelykį vykdavo naujai pasikrikštijusiųjų katechezė ((gr. *Katēchēsis* – pamokymas) Dievo žodžio skelbimas ir krikščionių tikėjimo tiesų mokymas siekiant visapusiškai ugdyti asmens tikėjimą¹⁹. 389 m. imperatorius Teodosijus pirmąją Velykų savaitę paskelbė privaloma švente. Velykų savaitę prasideda Prisikėlimo sekmadienį ir pasibaigia po 8 dienų (oktavos)²⁰. Atvelykis žymi oktavos pabaigą. Pagal lietuvių liaudies tradicijas iki Atvelykio būtinai reikėdavo aplankyti savo krikštavaikius, apdovanoti juos margučiais ir kitomis dovanomis. Per Atvelykį pasimatoma su giminėmis, jeigu dėl kažkokių priežasčių nepavyko pasimatyti per Velykas. Atvelykių sekmadieniui vėl buvo dažomi kiaušiniai, ridenami margučiai, supamasi sūpynėse. Daugiausiai dėmesio buvo skiriama vaikams, todėl Atvelykis kartais vadinamas vaikų Velykomis arba Velykėlėmis.

Vilnius. Dievo Gailėstingumo Šventovė (Domininkų g. 12, Vilniuje) ir Šv. Faustina Kovalską, kuriai sukanka 120 metų, 2025 m. rugpjūčio 25 d. 2000 m. balandžio 30 d. Šventasis popiežius Jonas Paulius II, paskelbdamas ją šventąja, įsteigė Gailėstingumo šventę visai Bažnyčiai²¹.

„Trokštu, kad pirmasis sekmadienis po Velykų būtų Gailėstingumo šventė,“ – šiuos žodžius ištare pirmą kartą šventajai seseriai Marijai Faustinai Kovalskai (1905 –1938 m.) Plocko vienuolyne Jėzus Kristus²². 1931 m. vasario 22 d., kaip rašė dienoraštyje sesuo Faustina: „*Vakare, kai buvau celėje, išvydau Viešpatį Jėzų, vilkintį baltu drabužiu. Viena ranka pakelta palaiminti, kita lietė drabužį ant krūtinės. Iš drabužio, prasivėrusio ant krūtinės, sklido du spinduliai: vienas raudonas, o kitas baltas. Jėzus kreipėsi prašymu nutapyti Jo paveikslą: „Nutapyk paveikslą pagal piešinį, kurį matai, su užrašu: Jėzau, pasitikiu Tavimi. Trokštu, kad šis paveikslas būtų garbinamas pirmiausiai jūsų koplyčioje ir visame pasaulyje“²³. 1933 m. gegužės mėn. po amžinųjų įžadų Šv. sesuo Faustina atvyko į Vilnių ir per išpažintį sutiko dvasios tėvą palaimintąjį kunigą Mykolą Sopočką (1888-1975)²⁴. Sesers Faustinos nuodėmklausys iš pradžių atsargiai žiūrėjo į jos regėjimus ir manė, kad Dievas galbūt nori, kad sesuo Faustina paveikslą „nutapytų“ savo sieloje²⁵, tačiau Jėzus patvirtino seseriai Faustinai, kad tai turi būti „*Paveikslas, kurį nutapysi teptuku*“. Šis uždavinys buvo neįmanomas piešti nemokančiai seseriai Faustinai. Vienuolyno vyresnioji net padavė jai teptuką ir liepė piešti, tačiau Faustina buvo sutrikusi. Kunigas M. Sopočka pradėjo ieškoti dailininko, kuris pagal sesers Faustinos pasakojimą galėtų nutapyti Jėzaus atvaizdą. Pradžioje jis kalbino dailininkę bernardinę Prancišką Viežbicką (Franciszka Wierzbicka (1897-1970), kuri 1927 m. nutapė 1:1 masteliu²⁶ Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos paveikslo kopiją, tačiau, jai atsisakius, kunigas M. Sopoč-*

¹⁶ LYA F. L-47, ap. 2, b. 8, 162 psl.
¹⁷ <https://www.limis.lt/valuables/e/805412/160000011493648?searchId=55825704>
¹⁸ https://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKE1999_Lk_10
¹⁹ <https://www.vle.lt/straipsnis/katecheze/>
²⁰ <https://www.vle.lt/straipsnis/atvelykis/>
²¹ <https://gailistingumas.lt/dievo-gailistingumo-sekmadienis/>

²² <https://www.vilnijosvartai.lt/personalijos/sv-faustina-helena-kowalska/>
²³ <https://gailistingumas.lt/gailestingojo-jezaus-paveikslo-istorija/>
²⁴ <https://gailistingumas.lt/gailestingumo-apastalai/>
²⁵ <https://www.vydmantuparapija.lt/dievo-gailistingumo-paveikslas/>
²⁶ 1:1 mastelis reiškia, kad paveikslo dydis atitinka realų žmogaus dydį,

Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslo kopiją tėvų basųjų karmelitų vienuolyne 1927 m. tapanti sesuo Pranciška Viežbicka, Janas Bulhakas²⁷

ka²⁸, kreipėsi į savo kaimyną dailininką Eugenijų Kazimirovskį (Eugeniusz Kazimirowski (1873-1939)). Žinoma, kad tuo metu kunigas M. Sopočka gyveno ir mokslinį darbą rašė pas seseris vizitietes Vilniuje (Vizitiečių vienuolynas Rasų g. 6), o ten pat studiją turėjo ir dailininkas E. Kazimirovskis. 1934 sausio 2 d. vizitiečių vienuolyne kunigas M. Sopočka padėjo seseriai Faustinai susipažinti su tapytoju E. Kazimirovskiu. Sesuo Faustina iki pat 1934 liepos mėn. lankėsi pas E. Kazimirovskį, nupasakodama, kaip atrodė Gailestingasis Jėzus jos regėjimuose 1931 metais. Ji dailininko dirbtuves lankydavo kartą ar du kartus per savaitę, lydima vyresniosios. Jos eidavo iš vienuolyno Antakalnyje į vizitiečių vienuolyną, pakeliui užsukdamos pasimelsti Aušros vartų koplyčioje²⁹.

Šv. Faustinos namelis Antakalnyje (V. Grybo g. 29A, Vilnius), 2025-08-25, nuotrauka dr. Birutės Railienės

Kai paveikslas buvo nutapytas, jį pamačiusi sesuo Faustina labai nuliūdo, nes jos vizijose matytas Jėzus buvo gražesnis. Sesuo Faustina koplyčioje pasiskundė Jėzui. 1934 m. spalio mėn. sesuo Faustina antrą kartą regėjo Vilniuje Jėzų taip, kaip 1931 metais Plocko vienuolyne. Jis su dviem spinduliais, sklindančiais iš Jėzaus širdies ir pasklidusiais po visą pasaulį. Tuos pačius spindulius sesuo Faustina vėl regėjo 1934 m. lapkričio mėn. per šventąsias Mišias. Jėzus jai pasakė, kad ne dažų ar teptuko grožyje yra šio paveikslo didybė, o jo malonėje. Jėzus paaiškino, kad šis paveikslas yra malonių indas, su kuriuo žmonės turi ateiti prie gailestingumo šaltinio. Šis indas yra paveikslas su užrašu: „Jėzau, pasitikiu Tavimi“. Jėzui patvirtinus, koks turėtų būti užrašas, kun. M. Sopočka jį iškalė papildomoje plokštelėje, kurią pritvirtino prie rėmo po paveikslu, nes ant paveikslo neužteko vietos užrašyti. Kun. M. Sopočka nuolatos dalyvavo sesers Faustinos ir E. Kazimirovskio dailininko susitikimuose dėl tapomo Gailestingojo Jėzaus

Atkurtoji Šv. Faustinos spėjama celė, 2025-08-25, nuotrauka dr. Birutės Railienės

paveikslo. Tapant balta tunika vilkintį išganytoją, dešine ranka laiminantį žmones, dailininkui E. Kazimirovskui pozavo pats kunigas M. Sopočka³⁰. Nutapytą Gailestingojo Jėzaus paveikslą kunigas M. Sopočka parsinešė į savo butą. 1934 m. rudenį pakabino seserų bernardinų vienuolyne prie Šv. Mykolo bažnyčios tamsiame koridoriuje. Reikia paminėti, kad kunigas M. Sopočka tuo metu ėjo Vilniaus Šv. Mykolo bažnyčioje rektoriaus pareigas. Pasirodęs seseriai Faustinai, Jėzus prašė perkelti šį paveikslą į jam skir-

²⁷ <https://www.lkma.lt/site/archive/metraštis/XXXVII/lkma-metras-tis-t37-Andriulyte.pdf>

²⁸ <https://www.bernardinai.lt/2018-11-20-vienuole-nutapiusi-identiska-ausros-vartu-marija/>

²⁹ <https://www.bernardinai.lt/sv-faustina-kovalska-dievo-gailestingumo-sekretore/>

³⁰ <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2016/05/09/news/sventa-paveikslo-tikin-tiesiems-teko-slepti-ir-palepeje-1408785>

tą garbingą vietą bažnyčioje virš centrinio altoriaus³¹. Norint tai įvykdyti kunigas M. Sopočka turėjo gauti Vilniaus arkivyskupo metropolito Romualdo Jalbrzykovskio (Romuald Jalbrzykowski (1876-1955) leidimą. Kunigas M. Sopočka baiminosi, kad jo leidimo tikrai negaus. Vilniaus arkivyskupas metropolitas skeptiškai vertino sesers Faustinos regėjimus, todėl priešinosi kunigo siūlymui kreiptis į Apaštalų Sostą ir paskelbti Dievo gailestingumo šventę per Atvelykį.

1935 m. balandžio 19 d., Didįjį penktadienį, sesuo Faustina išgirdo Jėzaus žodžius: „Trokštu, kad šis paveikslas būtų viešai pagerbtas“. 1935 m. balandžio 26–28 d., švenčiant baigiamąsias Atpirkimo jubiliejaus tridienio iškilmes, Gailestingojo Jėzaus paveikslas buvo pirmąkart parodytas žmonėms. Dievo Gailestingumo paveikslas tris dienas buvo viešai pagarbai

Dailininko Eugenijaus Kazimirovskio studija buvusiam Vizitėčių vienuolyne (dabar Gailestingojo Jėzaus seserų vienuolynas, Rasų g. 4A, Vilnius), 2025-08-24 Nuotraukos dr. Birutės Railienės

iškeltas Aušros Vartų koplyčios galerijoje³². Pačios Faustinos išpuoštos žolynais, jis buvo pakabintas prie Šv. Teresės bažnyčios prigludusios galerijos viršutiniame kairiame lange, kaip iliustracija kunigo M. Sopočkos pamokslui apie Dievo gailestingumą. Sakydamas homiliją, dvasininkas akcentavo atpirkimą kaip dieviškojo gailestingumo išraišką. Kaip rašė savo dienoraštyje sesuo Faustina: „Kunigui ėmus kalbėti apie didžiulį Viešpaties gailestingumą, paveikslas tapo gyva figūra ir spinduliai skverbėsi į susirinkusių žmonių širdis, tačiau nevienodai, vieni gavo daugiau, kiti mažiau...“. Sesuo Faustina regėjo viziją, kad paveikslas ėjo virš miesto ir Jėzus nutraukė miestą dengusius tinklus. Per Atvelykį Šv. Mišių pabaigoje ji išvydo Jėzų tokį, koks yra paveiksle, teikiantį palaiminimą, o Jo spinduliai pasklido po visą pasaulį. 1935 m. gruodžio mėn. Jėzus pakartojo savo prašymą seseriai Faustina, kad pirmasis sekmadienis po Velykų būtų Gailestingumo sekmadienis³³.

Kaip teigia Gailestingojo Jėzaus paveikslo sukūrimo aplinkybes ir ikonografiją tyrusi humanitarinių mokslų daktarė Skirmantė Žeimienė, „Dvasininkas rado tam progą – 1935 metais per Atvelykį Gailestingojo Jėzaus atvaizdas tris dienas kabojo Aušros Vartų koplyčios lange. Tiesa, net sakydamas pamokslą apie Dievo gailestingumą, jis neužsiminė apie kūrinio simbolinę prasmę³⁴. Vilniaus arkivyskupas sudarė komisiją, kurios nutarimu 1937 m. balandžio 4 d. per Atvelykį, Gailestingojo Jėzaus paveikslas buvo pakabintas Šv. Mykolo bažnyčioje, šalia didžiojo altoriaus. Vilniaus arkivyskupas, suteikdamas leidimą pašventinti paveikslą, nurodė

³¹ <https://melskis.lt/gailestingojo-jezaus-paveikslas/>

³² <https://www.vilnensis.lt/dekretas-del-dievo-gailestingumo-paveikslo-perkelimo/>

³³ <https://gailestingumas.lt/gailestingumo-apastalai/>

³⁴ <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2016/05/09/news/sventa-paveiksli-tikintiesiems-teko-slepti-ir-palepeje-1408785>

neskelbti jo kilmės³⁵. Deja, sesuo Faustina nesulaukė šio momento, nes vyresniųjų buvo perkelta atgal į Lenkiją dėl ligos, kur, vos 33-ejų, mirė 1938 m. spalio 5 d. ir palaidota Dievo Gailestingumo Motinos seserų kongregacijos kapinėse Krokuvoje, Lagievnikuose³⁶. Po sesers Faustinos Kovalskos mirties buvo rastas jos dienoraštis, kurio dėka ėmė sklisti žinia apie sesers Faustinos patirtus regėjimus. 1968 m. sausio 31 d. pradėta sesers Faustinos beatifikacijos byla. 1993 m. balandžio 18 d. popiežius Jonas Paulius II ją beatifikavo, o 2000 m. balandžio 30 d. kanonizavo³⁷.

Tačiau grįžkime prie Gailestingojo Jėzaus paveikslų istorijos. Po II pasaulinio karo, 1948 m. rugpjūtį Vilniaus Šv. Mykolo bažnyčia buvo uždaryta, o seserų bernardinų vienuolynas panaikintas. Inventorius pervežtas į Šv. Dvasios bažnyčią ir patalpintas buvusio dominikonų vienuolyno koridoriuje. Gailestingojo Jėzaus paveikslas liko Šv. Mykolo bažnyčioje. Tik 1951 m. liepą dvi pamaldžios vilnietės – Bronė Miniotaitė ir Janina Rodzevič – paveikslą išpirko iš bažnyčios sargo. Į tūtą suvyniotą paveikslą vilnietės paslėpė Švyturio gatvėje vieno namo palėpėje³⁸. Vėliau paveikslą jos perdavė Šv. Dvasios bažnyčios klebonui, kunigui Janui Elertui, kuris paveikslą paslėpė jį bažnyčios užnugaryje esančiame archyve^{39,40}.

Gailestingojo Jėzaus atvaizdą norėta išvežti į Lenkiją, tačiau sutrukdė ne vien griežta Sovietų Sąjungos pasienio kontrolė, bet ir žmogus, pažadėjęs nelegaliai pervežti paveikslą per sieną. Jis paskutinę akimirą apsigalvojo ir vėliau prisipažino: „Man atrodė, kad padarysiu šventvagystę“^{41,42}. Šv. Dvasios bažnyčios klebonas paveikslą nepakabino – 1956 m. atidavė kunigo M. Sopočkos bičiuliui Juzefui Grasievičiui, kai šis jo paprašė, grįžęs į Vilnių po kelerių metų kalėjimo sovietiniame lageryje⁴³. Taip 1956 m. Gailestingojo Jėzaus paveikslas pateko į Baltarusiją, netoli Gardino, Naujosios Rūdos bažnytelę. Po poros metų, iš šios parapijos iškėlus kunigą, žmonės toliau meldėsi prie Gailestingojo Jėzaus paveikslą. 1970 m. sovietų valdžiai uždarius bažnyčią ir išgabus visą jos inventorių, Gailestingojo Jėzaus paveikslas liko nepalietas bažnyčioje. Ilgus metus jis kabėjo aplistoje šventovėje. Todėl susirūpinta kaip šį paveikslą sugrąžinti į Lietuvą. Kelių kunigų, tarp jų arkivyskupo Tadeušo Kondrusevičiaus ir Gardino vyskupo Aleksanderio Kaškievičiaus pastangomis, 1986 m. rudenį Dievo Gailestingumo atvaizdas slapta pargabentas į Vilnių. Tam buvo pasitelkta net konspiracija. Gelbėjimo operacijai buvo pasirinktos Vėlinės ir seserys vienuolės. Nusamdžiusios sunkvežimį vienuolės į kapines neva vežė gėlių. Paslapčia įsibrovusios vienuolės į neveikiančią bažnyčią nukabino paveikslą. Kad nekiltų įtarimų, jos buvo paruošusios kopiją ir ją pakabino originalo vietoje⁴⁴.

Iš pradžių Vilniuje siūlyta jį pakabinti Aušros Vartų koplyčioje, kur pirmą kartą buvo viešai pagerbtas, tačiau, dėl atsargumo, nuspręsta paveikslą priglausti Šventosios Dvasios bažnyčioje, kuri tuo metu buvo remontuojama. Tikėtasi, jog šoniniame altoriuje atsiradęs Gailestingojo Jėzaus paveikslas neatreips sovietų valdžios dėmesio⁴⁵.

1993 m., praėjus keliems mėnesiams po sesers Faustinos beatifikacijos, o, tiksliau, 1993 m. rugsėjo 5 d.⁴⁶ prie Gailestingojo Jėzaus paveikslą meldėsi šventasis popiežius Jonas Paulius II kartu su susirinkusiais tikinčiaisiais. Šventasis popiežius Jonas Paulius II šį paveikslą pavadino „Šventuoju Atvaizdu“.

2003 m. pavasarį profesionali restauratorė Edita Hankovska-Červinska (Edyta Hankowska-Czerwińska⁴⁷ - nuo atvaizdo pašalino ankstesnių konservavimų bei pertapymo pėdsakus⁴⁸. 2004 m. kovo 8 d. Vilniaus arkivyskupo metropolito kardinolo Audrio Juozapo Bačkio dekretu „Dekretas dėl Dievo gailestingumo paveikslų perkėlimo“⁴⁹, kuriame buvo rašoma: „Pirmąjį Dievo Gailestingumo paveikslą, menininko E. Kazimirowskio nutaptą pagal sesers Faustinos žodžius ir jai prižiūrint,

perkelti į restauruotą buvusią Švč. Trejybės bažnyčią (Dominikonų gatvė Nr. 12), kurioje įkuriu Dievo gailestingumo šventovę. Š. m. balandžio 18 dieną, per Dievo Gailestingumo šventę, bažnyčia bus iškilmingai konsekruota. Nurodau, kad šioje šventovėje kiekvieną dieną būtų meldžiamasi lietuvių bei lenkų kalbomis, taip pat sudaromos sąlygos visų tautų piligrimams melstis savo gimtąja kalba ir garbinti Dievo gailestingumą“.

2005 m. rugsėjo 28 d. Gailestingojo Jėzaus paveikslas buvo perkeltas į restauruotą Švč. Trejybės bažnytelę, kurioje, prieš uždariant sovietmečiu, 1946 - 1947 m. kunigavo kunigas Mykolas Sopočka ir suteiktas Dievo Gailestingumo šventovės titulas^{50,51,52}.

2016 m. vasario 21 d. Vilniuje kino teatre Forum Cinemas įvyko JAV režisieriaus Daniel di Silva pasaulinė dokumentinio filmo „Pirmasis Dievo Gailestingumo paveikslas. Nežinomo šedevro negirdėta istorija“ premjera (The Original Image of Divine Mercy^{53,54}. Dokumentiniame filme režisierius įamžino sudėtingą pirmojo Dievo gailestingumo paveikslą istoriją^{55,56}. 2026 m. birželio 7–12 dienomis Vilniuje vyks šeštasis Pasaulinis Apaštalinis Gailestingumo kongresas⁵⁷.

Taigi vėl iškyla klausimas mums: kas šiandien mums yra mizerikordija? Durklas, skirtas gailestingumo dūriui ar Dievo Gailestingumas?

Dėkoju bičiulei, LMA Vrublevskių bibliotekos Mokslinės informacijos skyriaus Bibliografijos sektoriaus vadovei, Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos sekretorei dr. Birutei Railienei už nuotraukas ir brangiausią dovaną – laiką, padovanotą Šv. Seseriai Faustina, minint Šv. Sesers Faustinos 120 metų gimimo jubiliejų.

Dr. Judita Puišio

IŠ PRAEITIES MIGLŲ. SUŠAUDYTAS V. ČEPAS

Niekas nežino kiek kiekvienam skirta gyventi. Mažytė mergaitė Vladislava ankstyvą pavasarį Šile su broliu Vaciu rinko žibutes, tokias mėlynas mėlynas kaip dangaus žydrinė. Laikai buvo neramūs, dundėjo karas, o brolis vis kalbėjo apie Lietuvą...

„Tu kaip mano brolis, - pasakė žila mama Vladislava, įžengusi jau bene į devintą dešimtį, vaikštinėjant Šile prie didžiojo qžuolo, - vis apie Lietuvą kalbi, kaip mano brolis Vacys...“

Pradžios mokyklos mokiniai su mokytoja J. Navasaitiene. 1934 m.

Juškonių pradžios mokykla Šėtos valsčiuje. Viršuje trečia iš kairės Čepaitė Anelė, dešinėje sėdi Čepas Vaclovas. Nuotrauka iš knygos: Apolonia Zimkuvienė „Juškonių kaimas XX a. pirmoje pusėje“, 2004.

Taip prasideda ilgai nutylima istorija žmogaus - Vaclovo Čepo, kurio gyvenimas gaubiamas paslapties, mistikos ir nežinios. Sesuo Vladislava iki

³⁵ <https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2016/05/09/news/sventa-paveikslatikintiesiems-teko-slepti-ir-palepeje-1408785>

³⁶ <https://www.bernardinai.lt/sv-faustina-kovalska-dievo-gailestingumo-sekretore/>

³⁷ <https://beta.vilnensis.lt/apie-arkivyskupija/asmenybes/sv-faustina-kovalska/>

³⁸ <https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2016/05/09/news/sventa-paveikslatikintiesiems-teko-slepti-ir-palepeje-1408785>

³⁹ <https://melskis.lt/gailestingojo-jezaus-paveikslas/>

⁴⁰ <https://gailestingumas.lt/gailestingojo-jezaus-paveikslas-istorija/>

⁴¹ <https://melskis.lt/gailestingojo-jezaus-paveikslas/>

⁴² <https://gailestingumas.lt/gailestingojo-jezaus-paveikslas-istorija/>

⁴³ <https://gailestingumas.lt/piligrimams/>

⁴⁴ <https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2016/05/09/news/sventa-paveikslatikintiesiems-teko-slepti-ir-palepeje-1408785>

⁴⁵ <https://www.vilnensis.lt/dekretas-del-dievo-gailestingumo-paveikslas-perkelimo/>

⁴⁶ <https://gailestingumas.lt/piligrimams/>

⁴⁷ <https://kurierwilenski.lt/2016/12/03/wilenska-i-krakowska-twarz-bozego-milosierdzia/>

⁴⁸ <https://gailestingumas.lt/gailestingojo-jezaus-paveikslas-istorija/>

⁴⁹ <https://www.vilnensis.lt/dekretas-del-dievo-gailestingumo-paveikslas-perkelimo/>

⁵⁰ <https://gailestingumas.lt/gailestingojo-jezaus-paveikslas-istorija/>

⁵¹ <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/gailestingojo-jezaus-paveikslas-perkelimas-i-kita-sventove-vagyste-teigia-lenku-baznycios-parapijieciai-7585391>

⁵² <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/paveikslas-perkelimo-aplinkybes-tirs-prokuratura-7600937>

⁵³ <https://www.bernardinai.lt/2016-02-22-pirmasis-dievo-gailestingumo-paveikslas-vien-praeities-paveldas-ar-mums-kalbanti-dabartis/>

⁵⁴ https://www.imdb.com/title/tt6499816/?ref=nm_knf_t_2

⁵⁵ <https://www.katalikuleidiniai.lt/pirmasis-dievo-gailestingumo-paveikslas>

⁵⁶ <https://www.originaldivinemeracy.com/movie/the-original-image-of-divine-mercy-documentary-film-on-dvd>

⁵⁷ <https://www.vilnensis.lt/wacom/>

pat savo mirties - 2023-ųjų, mažais trupiniais vis užsimindavo apie brolių, bet taip ir liko II-ojo pasaulinio karo įkaite, saugojusia paslaptis.

Vaclovas Čepas gimė Pauliukų kaime, Šėtos valsčiuje, Kėdainių apskrityje, 1922 metais lapkričio 17-ąją Aleksandro ir Zofijos (iki santuokos Riaubaitės) Čepų sūnus.⁵⁸ Šeimoje buvo gimę 13 vaikų, o pilnametystės sulaukė tik 7 vaikai. Vacys, kaip vyriausias sūnus, turėjo rūpintis turimu ūkiu (apie 10 hektarų), nes tėvukas 1939 metų vasario 7 dieną mirė savo namuose nuo „Juodos ligos“, sulaukęs 54 metų. Vacys su seserimi Anele lankė Juškonių pradžios mokyklą, kurioje buvo IV skyriai.

Neaišku, kaip 1940 metais sovietai palietė Čepų šeimą, bet gretimai rugsėjo 26 d. Mitėniškių dvare buvo dalinamos dvaro žemės bežemiams ir mažažemiams, lakstė naujos valdžios aktyvistai... Neaišku ir tai, kaip vokiečių valdžia Vacio nepaėmė į kariuomenę ar priverstiniais darbams į Vokietiją, nors vykdė ir gyventojų surašymą 1942 m. gegužės 27 d. (iš surašymo lapo matyti, kad Vacys 2 metais pajaunintas), lėmė didžiulė našta, kaip vyriausiajam vyrui, šeimą išlaikyti.

Deja, po karo irgi nebuvo ramu. Mat 1944 m. liepos pabaigoje, sovietų kariuomenė pradėjo gaudyti jaunimą į kariuomenę. Netrukus prasidėjo slapstymasis, užvirė partizaninis gyvenimas. Susikūrė ir sovietiniai sribitelių būriai, kurie šturpino apylinkių gyventojus, šaudė, grobė turtą, padėjo tremti žmones sovietams. 1945-aisiais surašinėto turto ūkinėje knygoje matyti ir įrašai apie karo prievolę: 1944 VII 16, 1944 XII 14 ir „išėjo į Raudonąją armiją 1944 IX-12“ iš Pauliukų kaimo raštingų lenkų tautybės Kačinskų šeimos – Mykolas Kačinskas (g. 1925)⁵⁹.

Čepų vienkiemis Pauliukų kaime. Tėviškė, 1978 06 20, nuotrauka Šaduikio.

Petras Volbergas. Už jo daržinė, kurioje slapstėsi Vaclovas Čepas. 1978 06 20, nuotrauka Šaduikio. Pastaba: daržinė buvo anksčiau dengta skiedromis.

Mano mama, pauliukietė (V. Volbergienė - Čepaitė), prisimindama pokarį vis graudinosi ir pyko kaskart: - Viską nori žinoti, kaip koksai seklys!

Iš daugybės pokalbių ir susidėliojo bendrasis įvykių vaizdas, kas vyko Čepų vienkiemyje ir Šėtoje pokario metu. Čepų sodyba buvo įkurta 1927 metais palei senąjį kelią Šėta – Kaunas (vaikystėje, apie 1982 metus, pavasario polaidžiui praplovus žvyrkelį, pasimatė ir senasis rąstų klojinys), prie pat Šilo. Žiemos būdavo itin šaltos, ypač karo metu, kai nuo šalčio net sproginėjo tvoros, stūgavo vėjai, pustė laukus ir kiemus sniegu. Sodyba buvo pastatyta iš pjautų rąstų – namas, daržinė, tvartas ir išskirtinė pirtis Šile, šalia kūdros savoje žemėje. Pokariu, pasirodo, sodybą visgi aplankydavo „biežancos“⁶⁰, kurie atsisėdę prie pečiaus, kišdavo sau rankas į pažastis ir į ugnį mesdavo uteles. Senoji Zofija Čepienė tuomet nemiegodavo, o stebėdavo, kad tas prieglaudos ir šilumos, duonos kšnio beieškantis, nėra koks apsimetėlis ir neišžudytų miegančių vaikų: Anelės (1921), Vaclovo (1922), Petro (1926), Jono (1928), Alekso (1931), Danutės (1933) ir Vladislavos (1939). O dienos metu vėl pasirodydavo kiti „svečiai“

vis ieškantys banditų, netgi stalčiuose. Vienas iš „ieškotojų“, tiesiog atsisėdo ant stalo. Zofija Čepienė griežtai pareiškė: „Trauk savo užpakalį nuo stalo, nes ant stalo dedama šventa duona“. Stribitelis atlyžo ir pasitraukė. O naminę duoną senoji Čepienė mokėjo kepti pečiuje. Jos kas savaitę ateidavo Juškonių mokytoja Elena Gergaudienė (a.a. 2021), kuri išsinešdavo po didžiulį kepalą, ir, žinoma, kad pati tiek suvalgyti negalėjusi.

Paminklas Šėtos kapinėse, 2024-10-18, nuotrauka R. Volbergo.

Įžengus sovietams, 1944 m. liepos pabaigoje, į Šėtos valsčiaus apylinkes, užkliuvo ne tik sodybos gėrybės, bet ir vyriausias sūnus Vaclovas, kurį mobilizavo į kariuomenę. Neaiškos aplinkybės ir laikas, bet Vaclovas buvo vis gi sumanus, valingas ir sugebėjo pabėgti iš ešelono su kitais dviem pagiriškiais (Pagiriai nutolę nuo Šėtos per 13 km). Teko slapstytis. Šėtoje buvo įsikūręs garnizonas, veikė ir sribiteliai. Žinoma, kad pagiriškiai pakliuvo okupantams į rankas ir buvo nužudyti. Vaclovas grįžo į gimtus namus labai išvargęs, išbadėjęs. Mama Zofija iš pradžių davė tik po šaukštą maisto, kad kūnas nuo bado palaipsniui atsigauntų. O Vaclovo irgi nepagailėjo likimas – tapo pirmuoju žuvusiuoju apylinkėse ir įrašytas pirmąją eilutę ant paminklo „JIE KOVOJO UŽ LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĘ“ Šėtos kapinėse, kaip anksčiausiai žuvęs.

Iš mamos atsiminimų nuotrupų, galima numanyti, kad Vaclovo ieškojo itin kruopščiai. Mama vis dievagajosi, kad iš gerumo kiekvieną dieną iš kaimyninių Riaubų (Dirsių) sodybos vis atmaudavo „ciotka“, kuri vis klausdavo Zofijos „Kaip sveikata?“, o išgirdusi, kad „Gerai“, vėl maudavo atgal namo per daržus. Vaclovas dienomis slapstėsi, o vasaros laiku naktimis šienaudavo pievas. O sribiteliai neatlyžo (rastas įrašo fragmentas iš mamos pasakojimo). Mama sakė, kad buvo liepa, nes šienas jau buvo, paryčiais Vaclovas išsliugė iš daržinės ir nuėjo lauką, kalbant be epiteto „sisu“⁶¹ ar „nusišlapint“, o tiesiog nusimylt. Vat, tuo metu dėdė ir užmatė berniukas Vytukas (g. 1939) iš Pakščių vienkiemio, kitapus kelio. Prasidėjo „ablavos“⁶². Tai paaiškėjo, kai mama, Vladislava Volbergienė-Čepaitė (g. 1939), 2009 m. balandžio 2-ąją prisiminė visą siaubą, ką sribiteliai išdarinėjo tėviškėje – Pauliukų kaime, Čepų vienkiemyje prie Šilo. Reikalavo išduoti brolių Vaclovą, kas antrą naktį ėjo į sodybą, grasino

⁵⁸ Lietuvos valstybės istorijos archyvas: F. 669, ap. 10, b. 205, L 37 v., eilės Nr. 140.

⁵⁹ LTSR Kėdainių apskr. Šėtos valsč. DŽDT (Darbo Žmonių Deputatų Tarybos) Vykdomojo komiteto Pauliukų apylinkės ūkinė knyga (Juškonių, Pauliukų), 1945. Kauno apskrities archyvas, Fondas R-267, Apyrašas – 2, Byla – 181, psl. 28. Archyvo žyma: 2002 m. sausio 18 d.

⁶⁰ Biežancos – taip nusakomi pabėgėliai, valkataujantys ir prašantys nakvynės.

⁶¹ „Sisu“ – tai suomiškas žodis, reiškiantis stiprybę, galią, tai apibūdina suomių ryžtą ir ištvermę. O sovietai, pralaimėję Žiemos karą prieš suomius 1940, šį žodį tardami „sisiu“ įtraukė į visuomenės bendrinę kalbą kaip pasityčiojimą, reiškiantį vaikišką šlapimą.

⁶² Ablava – sodybų krėtimas.

sudeginti namus. Mama atsiminė, kaip reikėsi sribitelis Klimaitis: „Uždegsiu gryčią, vis tiek išlys. Sudeginsiu!“ Tuomet mažoji Vladislava pradėjo rėkti, o mama Zofija Čepienė paėmė ją ant rankų. Tai tas davė automato ragelį pažaisti, bet mažoji jo neėmė... V. Volbergienė atsiminė ir sribitelį Kazakevičių: „Susirietęs kaip ožys, kūdas, žviegiančiu balsu visad sakydavo atėjęs į kiemą: - Ar banditų yra?... Šėtiškis Polonskas kasė šulinius, o kai jis buvo laidojamas, tai laidojo ir Kazakevičių. Ir visi šėtiškiai ėjo tik į Polonsko laidotuves..."

Suėmę Vaclovą, okupantai jį uždarė į Šėtos daboklę, greta dabartinės ambulatorijos. Tris paras vyko tardymai, tampymai po miškus ieškant bunkerio, spardymai ir daužymai. Tai buvo lyg ritualas. Šėtos Švč. Trejybės bažnyčios šventoriuje tebėra mažosios Kalvarijos su XIV stočių, kurios vaizduoja Jėzaus Kristaus kančią. Vaclovo mirties dieną, okupantai prie Mitėniškių, Šilo pakraštyje esančios didžiausios ir seniausios pušies, vėl suspardė Vaclovą ir nusivarė vieškelio jį link Šėtos. Priėję lygią palaukę palei Šilą prie kelio (dabar ir dauba yra) leido Vaclovui atsipūsti, pailsėti. Ir paleido į „Amžinąją laisvę“, liepė bėgti. Vaclovą nuo „paskutinės poilsio vietos“ skyrė keli šimtai metrų, kai jį pakirto kulkos ir jis krito prie didžiulės daubos šlaito krašto viršaus, prie pat Šilo. Kontrolinį šūvį atliko leitenantas (apie tai prisiminė iš mamos Anelės Čepaitės išgirdęs sūnus Eugenijus Ilgūnas). Vaclovą atvežė į Šėtą ir numetė ant grindinio. Likimo ironija, žūtis vieta buvo matoma, girdima ir Valerijai Olberkienei (mano močiutei iš tėvo pusės) iš savo sodybos Pauliukų vienkiemyje, už Mitėniškių dvaro pabalio.

Pokarinės Šėtos įvaizdis. Čia ant grindinio numesdavo žuvusiuosius⁶³

Retorinis klausimas: Ar manot, kad kilus karui, nebus tas pats? Praktiškai, visi žinojusieji apie žudynes, tylėjo kaip žemė iki savo mirties...

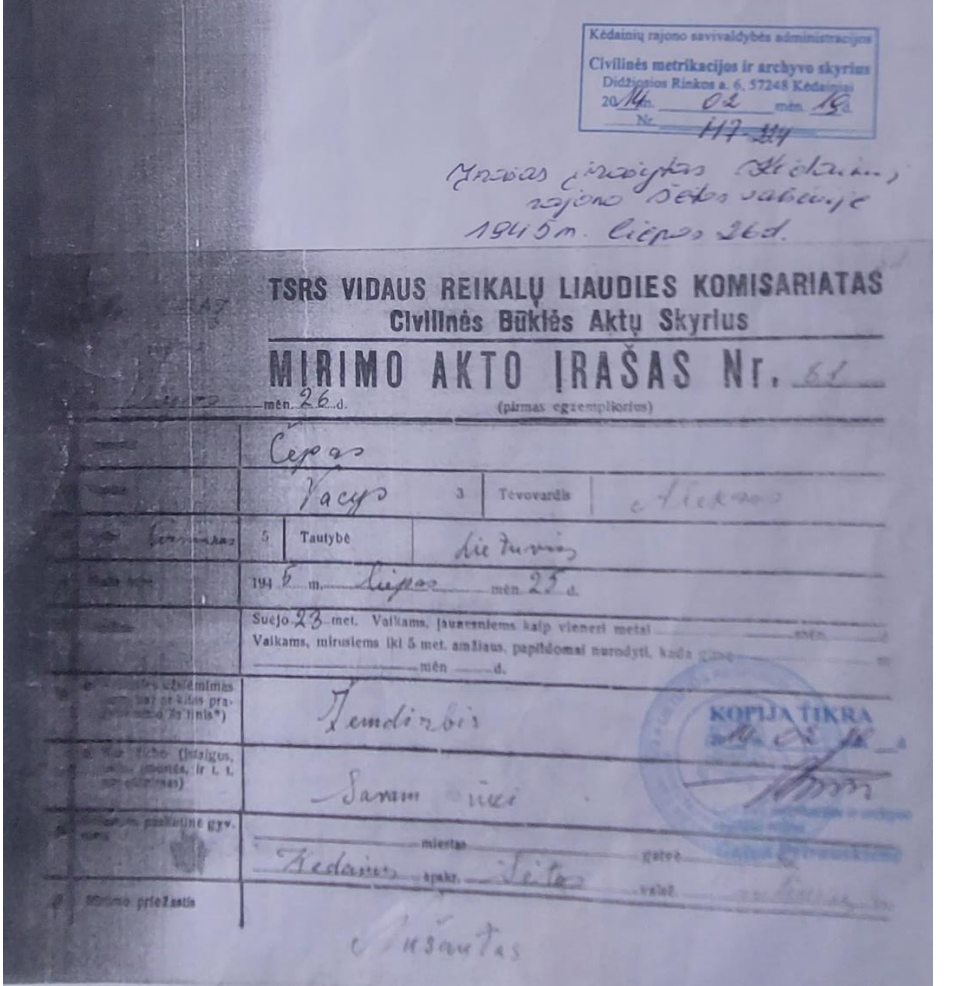
Šėtos žydų kapinės, kur laidoti partizanai ir aukos, teritorija – 628 kv. m.⁶⁴

Vaclovą palaidojo Šėtos žydų kapinėse, už pagrindinių kapinių, kur netoliese eina Kapų gatvelė, o atkasus kūną, duobė buvo palikta neužpilta

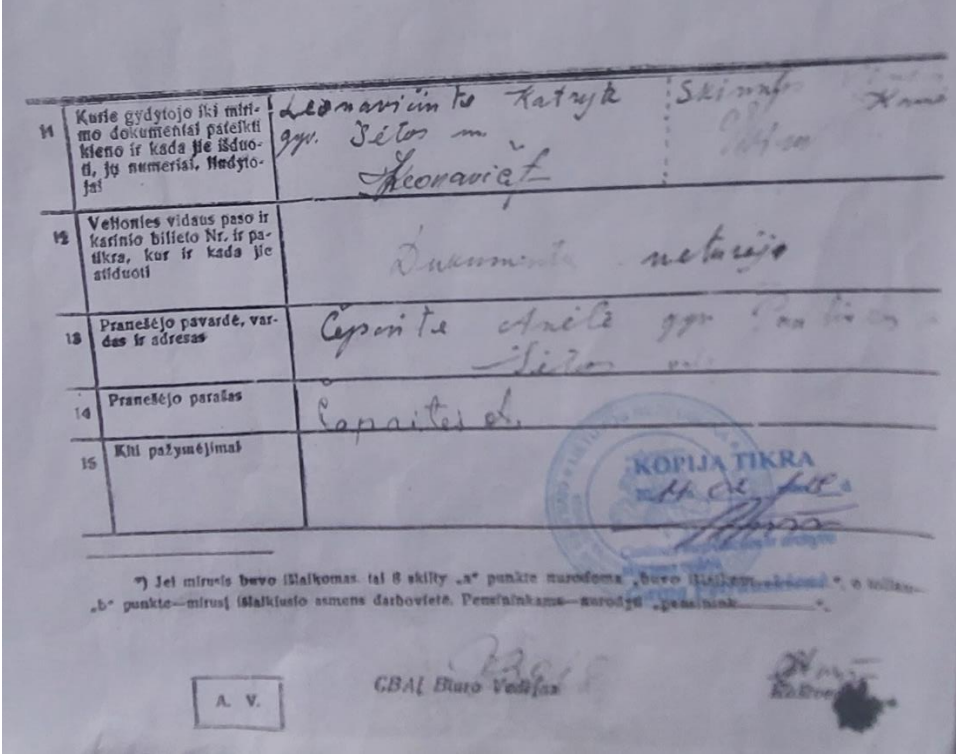
visą sovietmetį. Mama sakė, kad jos mama Zofija Čepienė vietinę valdžią po metų išprašė perlaidoti sūnų savo kapuose. 2025 m. vasarą apsilankius pas paskutiniąją dar gyvą tetą (g. 1933) Danutę Čepaitę (Juknevičienę), paaiškėjo, kad brolių perlaidojo brolis Jonas Čepas ir paminėjo, kad brolių nušovė „Karčenka“. Patvirtino, kad nuotraukoje iš albumo - tai V. Čepas.

Šėtos karių kapinių sąrašuose yra leitenantas Charčenko (л-нт Харченко М. М.), kurio žūtis pagal dokumentus yra 1944-07-30 prie Milžemio. Kapinėse yra nurodomas palaidojimų datų intervalas: 1941 – 1945.

Ką sako dokumentai?
Paieškos vyksta jau daugiau nei 10 metų, kad kažkaip tiksliau išsiaiškinti dėdės Vaclovo Čepo žūtis aplinkybes.

Mirimo akto įrašas. Kėdainių rajono savivaldybės administracijos Civilinės metrikacijos ir archyvo skyrius, 2014-02-19, Nr. I17-224. I-asis lapas.

Mirimo akto įrašas. Kėdainių rajono savivaldybės administracijos Civilinės metrikacijos ir archyvo skyrius, 2014-02-19, Nr. I17-224. II-asis lapas

Ypatingasis archyvas nurodė, kad nėra dokumentų, VRM archyvas taip teigia, kad nėra jokių duomenų, bet, galiausiai, 2014-02-19 apsilankius Kėdainių rajono savivaldybės Civilinės metrikacijos ir archyvo skyriuje, pavyko aptikti dokumentą, patvirtinantį V. Čepo žūtį. Tai Mirimo akto įrašas, Nr. 61, surašytas Kėdainių rajono Šėtos valsčiuje, 1945 m. liepos 26 d. pagal

⁶³ Sudegęs Šėtos miestelis II-ojo pasaulinio karo metais. 1941 m. Kėdainių krašto muziejus (LIMIS), 2023-03-09.

⁶⁴ Kultūros vertybių registras. Lietuvos partizanų užkasimo vieta ir kapai. Unikalus objekto kodas: 33862. Adresas: Kėdainių rajono sav., Šėtos sen., Šėtos mstl., Kapų g.

TSRS Vidaus reikalų liaudies komisariato Civilinės būklės aktų skyriaus formą, kuris nurodo, kad Čepas Vacys, Alekso, lietuvių tautybės, dirbęs savam ūkyje žemdirbiu, 23 metų, iš Kėdainių apskrities Šėtos valsčiaus Pauliukų kaimo 1945 m. liepos 25 d. buvo „Nušautas“. Dokumente nurodoma taip pat, kad esą pranešėja Čepaitė Anelė, gyv. Pauliukų k., Šėtos vals. (parašas: „Čepaitė A.“), o žuvusysis dokumentų prie savęs neturėjo. Mirimo akto grafoje Nr. 11 „Kurie gydytojo iki mirimo dokumentai pateikti kieno ir kada jie išduoti, jų numeriai, liudytojai“ yra įrašytos pavardės: Leonavičiūtė Katrytė (parašas) gyv. Šėtos m.; Skinulis Vincas (parašas) iš „Kamė“ (greičiausiai iš „Kamėnų kaimo“, Šėtos valsčiaus). Šėtos parapijos bažnyčioje pavyko aptikti Skinulio Vinco, Adomo, Mirimo liudijimą Nr. 37, 1946-10-14. Kol kas neaišku Leonavičiūtės ir Skinulio vaidmuo V. Čepo istorijoje, kaip susiklostė likimai. Galima tik spėti, kad to meto apdegusioje ir aprūkusoje pokarinėje Šėtoje garbaus amžiaus Vincas Skinulis vadeliuoto arklių ir, greičiausiai, savo vežimu atvežė Leonavičiūtę į V. Čepo žūties vietą.

TSRS VIDAUS REIKALŲ LIAUDIES KOMISARIATAS
НАРОДНЫЙ КОМИССАРИАТ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ СССР

Civilinės Būklės Aktų Skyrius
Отдел актов гражданского состояния

Mirimo liudijimas № 37
Свидетельство о смерти

Пил. Skinulis Vincas Adomo
(pavardė, vardas, tėvonija – фамилия, имя, отчество)

mirė 1946-10-14
умер (žodžiais ir skaitmenimis: metai, mėnesiai ir diena – прописью и цифрами год, месяц и число)

Spalio mėn. keturiolika diena

tatal atitinkamai įrašyta civilinės būklės aktų įrašų mirties knygose 1946 m.
о чем произведена соответствующая запись в книге актов гражданского состояния

Spalio mėn. 14 d.

Mirimo vieta
место смерти

miestas Reiklaunų g-vė Šėtos Nr. 46 mlt. parapija
город ул. волость

apsk. Kamėnų valsč. Šėtos
уезд волость

kaimas Reiklaunų село

Amžius ir mirties priežastis
Возраст и причина смерти

46 mlt. parapija

Al Biuro Vedėjas
Завед. Бюро ЗАГС

Raštvėdys
Делопродуцент

Mirimo liudijimas Nr. 37 – Skinulis Vincas, Adomo, miręs 1946-10-14, Šėtos švč. Trejybės bažnyčia.

Nr. 63

1. Mirusiojo vardas ir pavardė, tautybė:	<u>Vaclovas Čepas</u>
2. Kuomet mirė:	<u>1945. VIII. 25 dieną.</u>
3. Kur mirė:	<u>Nušautas Šilo miške - 2 dešimt.</u>
4. Kokia liga sirgo, arba koki buvo mirties priežastis:	<u>Nušautas keičiantis Šilo miške</u>
5. Ar aprūpintas šv. sakramentais:	
6. Ar buvo vedęs (ištekėjusi) ir kiek turėjo amžiaus:	<u>Nuvedęs 23 metų</u>
7. Kuo užsiėmė ir kur buvo prisirašęs:	<u>Mlm. Šėtos valsčiaus</u>
8. Kokios buvo parapijos:	<u>Šėtos</u>
9. Kaip vadinosi mirusiojo tėvai:	<u>Alekso Čepas ir Sofija Raubaitė</u>
10. Kas liko iš šeimos:	
11. Kas ir kada jį (ją) palaidojo:	<u>1945. VIII. 25 dieną Šėtos kapinėse</u>

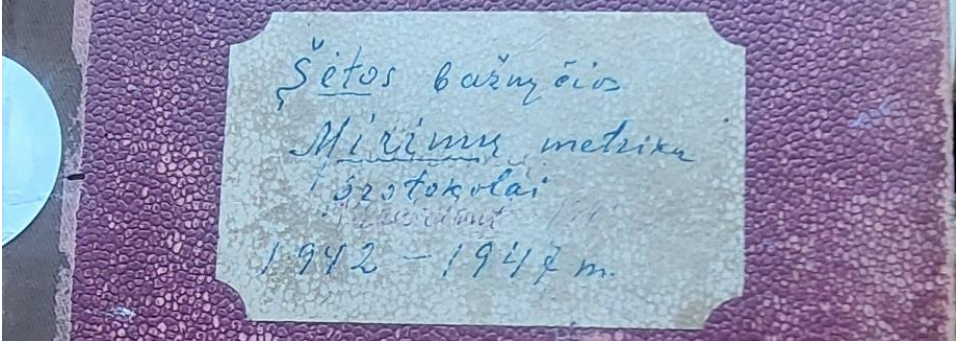
Žinias padavė: Čepaitė A.

Žinias surašė: Rm

Šėtos bažnyčios Mirimų metrika, protokolai 1942 – 1947 m., įrašas Nr. 63, nuotrauka Raimundo Volbergo, 2025 09 10.

Šėtos švč. Trejybės bažnyčioje, knygoje „Mirimo metrika, protokolai 1942 – 1947 m.“, buvo aptiktas įrašas Nr. 63, kuriame nurodyta, kad Čepas Vaclovas buvo nušautas 1945 m. VIII 25 dieną. Tai greičiausiai gali būti įrašo datos klaida arba specialiai įrašytas mėnesio papildomas rašmuo „I“.

Tai pasak šių dokumentų, kaip ir būtų aišku, kad sueina 80 metų nuo Vaclovo Čepo žūties dienos. Įdomiausia tai, kad parodęs bažnyčios įrašo fotokopiją savo pusbroliui Eugenijui Ilgūnui (miręs 2025-04-05), jis pareiškė, kad jo mamos Anelės Čepaitės parašas yra ne jos pasirašytas.

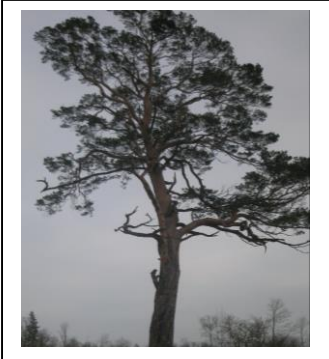
Šėtos bažnyčios Mirimų metrika, protokolai 1942 – 1947 m., nuotrauka Raimundo Volbergo, 2025 09 10.

Įamžinimas

Prasidėjus Persitvarkymo Sąjūdžiui Lietuvoje, iš užmaršties ėmė grįžti žuvusieji partizanai, ryšininkai, nuteistieji katorgai ir išlikę liudytojai. Šėtos visuomenė 1989 m. pastatė paminklą Šėtos kapinėse žuvusiems už Lietuvos laisvę. Taip likimas lėmė, kad Vaclovas Čepas tapo pirmuoju žuvusiuoju, iškaltu akmenyje (1922 – 1946). Analizuojant dokumentaciją bei gretinant amžininkų liudijimus, V. Čepas galėjo žūti 1945 m. liepos 25 d., o perlaidojimo data - 1946-ieji mergaitei Čepaitei įsiminė visam gyvenimui, tai, matyt, ir lėmė šios datos įamžinimą.

Aleksandras Bendinskas – pirmasis Lietuvos Šaulių sąjungos pirmininkas (1920 – 2015) iš dešinės, sekanti Vladislava Volbergienė (1939 – 2023), mokytoja Jadvyga Butkutė (1929 – 2014) prie Vaclovo Čepo (1922-11-17 – 1945-07-25) kapo 1990-aisiais metais.

Vos prieš 5 metus, jau prie nugriuvusios seniausiosios pušies Šilo pakraštyje, senoji Vladislava klupdama skubėjo uždegti žvakelę už brolio atmintį, nes čia, paskutiniomis valandomis prieš mirtį, dar buvo mušamas vyriausiasis brolis Vaclovas. Pušis buvo lyg simbolinė liudytoja, tik nekalbi.

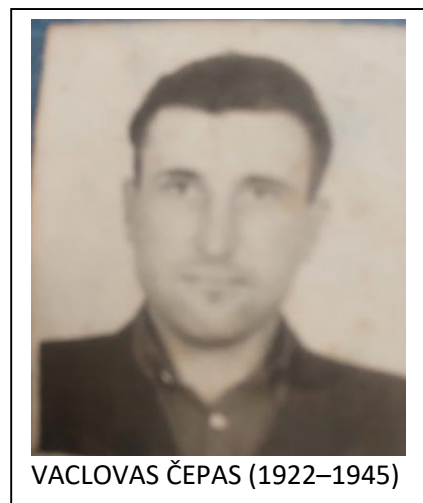

Šilo pušies kelmo skersmuo 1,05 m - 1,10 m. nuo šaknų, 2025-ieji, nuotrauka R. Volbergo

Dar paauglystėje, mama Vladislava Volbergienė per krūmus ir brūzgynus atvedė mane į keistą vietą šalia didžiulės daubos ir pasakė: - „Čia žuvo Vacys Čepas - tavo dėdė, o man parodė mama (Sofija Čepienė).“ Aplinkui miškas, ramybė, paukščių čiučbesys... Vaclovas Čepas krito kniūpsčias prie didžiosios daubos krašto, po medžių, prie pat Šilo. Tad prabėgus daugiau nei 40 metų, šioje vietoje ir atsirado kuklus medžio kryželis...

Vaclovo Čepo žūties vieta prie Šilo, 2020 08 25, nuotrauka. R. Volbergas

VACLOVAS ČEPAS (1922–1945)

Atradimai

Šią nuotraukėlę 2023 metų liepos 14-ąją radau šeimos albume, jau po mamos Vladislavos Volbergienės mirties. Kasmet pasklaidydavau albumus, bet dėdės Vaclovo Čepo nuotraukų niekada nemačiau.

2024-ųjų birželio 29-ąją netikėtai buvo pastebėtas vyras, ieškantis dirvonuose metalo iešikliu įvairių radinių buvusioje Pakščių, o vėliau Slivinsko sodybos vietovėje – tiesiai prieš buvusią Čepų sodybą. Kadangi

senas kaimynas pranešė apie radinių ieškotoją, tai netrukus jau labinausi laukuose. Ir štai kas paaiškėjo. Vyras sakė, kad iešikliu surado daugybę seno pavyzdžio šnapso butelių kamštelių. Tuomet ir tapo aišku, kad kaimynas jautėsi prastai ir taip taisė sveikatą. Matyt, naiviai patikėjo sovietų pažadais - už atlygį įdavęs kaimynės sūnų, gyvens sočiau ir nieko tokio nenutiks, kaip šis tik gaus daboklės ar paims į kariuomenę. O čia ėmė kaimyną jaunuolį nukankino ir sušaudė dar netoli namų. Kas gali būti žiauriau - suteikti viltį gyventi ir atimti amžiams. Negi, sąžinė ėmė graužti?

Kitas kaimynas senolis „Janokas“ (Jonas) keistokai jautėsi, vis pagerdavo, bet kažkodėl savo gyvenimą užbaigė virvės kilpoje. Dokumentai byloja⁶⁵, kad pvz. kaimyniniame Pauliukų kaimo Normainėlių kaime buvo užverbuotas slapstasis agentas „Oprac“, kuris galėjo būti tiek vyras, tiek moteris, teikęs žinias apie gyventojų turtą, šeimų narius ar netgi tuos, kurie keikė tarybų valdžią. Dėl to nukentėjo Kurganas Vladas, turėjęs 22 ha žemės Normainėlių kaime, tris arklius, naudojęs 1 pastovų samdinį (rusų k. батрак) ir du žmones sezoninių darbininkų ir už palaikymą banditų maistu – buvo suimtas su šeima, nuteistas ir ištremtas iš Lietuvos... Svarbiausia tai, kad yra išlikęs apklausos protokolas 1945 m. spalio 30 d., kurį surašė Šėtos karinės apygardos NKVD viršininkas vyr. leitenantas Charčenko (нач. Шатского ВО НКВД ст. л-нт Харченко), apklausęs

Normainėlių kaimo gyventoją Ostasevičių Stasį, Kazio, 1888 m. gimimo dėl trijų banditų užpuolimo, ginkluotų graižtvinais šautuvais (rusų k. винтовки), Normainėlių kaime, 1945 m. spalio 29 d. 5 ryto savo namuose. Teigė, kad buvo paimti 2 kostiumai, 1 paltas, medžiaga kostiumui, 1 kelnės. Ostasevičius teigė, kad pažino Pilsuckį iš Pauliukų km, vardo nežino, kurio ūkis buvo likviduotas, o banditai nuvažiavo Vainiūnų kaimo link, į Šniūrų mišką. Liudytojas dienos metu ėjo pagal pėdsakus ir pamatė, kad buvo užsukta pas „Kurganą Vladą, Jokūbo“... 1953 m. vasario 25 d. dėl dviejų likviduotų Gitėnų miške (57 kvartale) partizanų, „Už teisingą darbą su agentūra ir sumanumą karinės čekistinės operacijos organizavimą“ buvo paskatintas Panevėžio m. MGB 2-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas saugumo majoras Charčenko Dmitrij Lučik... (Lyg yla iš maišo)

Mobilizacija Lietuvoje...

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras skelbia, kad prievartinę mobilizaciją į SSRS kariuomenę Lietuvoje vykdė miestų ir apskričių kariniai komisariatai, SSRS NKVD vidaus kariuomenės 4-oji šaulių divizija, pasienio kariuomenės ir Lietuvoje veikiančios RA NKVD užnugario daliniai. Pagrindiniai šios karinės akcijos organizatoriai Lietuvoje ir Maskvoje buvo partinių ir represinių struktūrų vadovai. Iki 1944 m. gruodžio mėn. lietuviai buvo siunčiami į vadinamąsias „lietuviškąsias“ 16-ąją ir 50-ąją šaulių divizijas. Lietuvos visuomenė Sovietų Sąjungą vertino kaip okupacinę valstybę, todėl dauguma mobilizuojamųjų vengė tarnybos RA. Vyrai, neužsiregistravę mobilizacijos punktuose ir surasti besislapstantys, dažnai buvo prilyginami partizanams ar kitiems pogrindžio dalyviams. Todėl su jais neretai buvo elgiamasi kaip su ginkluotojo pasipriešinimo kovotojais: grasinama kalėjimu ir mirtimi, jie suimami, kankinami ir net sušaudomi. Remiantis archyviniais dokumentais, nustatyta, kad per karines baudžiamąsias operacijas 1944 - 1945 m. nužudyta apie 5000 beginklių žmonių.

Lietuvos okupacinė valdžia, matydama, kad mobilizuojamųjų slaptystasis darosi masinis, ėmėsi griežtesnės represijų politikos⁶⁶. Galiojo SSRS gynybos komisaro įsakymas Nr. 064, numatantis apieškan kiekvieną sodybą visus vengiančius mobilizacijos vyrus sulaikyti ir nedelsiant išgabenti į šaukimo punktus. Ši ir kitos prievartos priemonės buvo aktyviai vykdomos.

... amnestija?

Pasirodo, kad 1945 m. sovietų valdžia skelbė amnestijas (vasario 9 d. ir birželio 3 d.), siekdama demoralizuoti pasipriešinimą ir sužlugdyti mobilizacijos boikotą, nes masinis vengimas tarnauti Raudonojoje Armijoje kėlė grėsmę sovietų kontrolei. Nors amnestijos leido „legalizuotis“ tūkstančiams vyrų, daugelis vis tiek patyrė represijas, buvo priversti slėptis, o apie 10 - 20 % legalizavusiųjų buvo įkalinti, todėl amnestijos poveikis buvo ribotas, o okupantai ir toliau naudojo NKVD jėgą. 1944 m. buvo mobilizuota 63 000 vyrų, iš kurių 24 100 į karinius komisariatus buvo atvartyta prievarta. Iki 1945 m. birželio 1 d. mobilizuota dar 45 000, iš jų prievarta - 20 462 vyrai. Iš viso iki 1945 m. gruodžio 1 d. į karinius komisariatus jėga atvedinti 46 674 vyrai. Į frontą pateko apie 70 000 lietuvių (1944 m. – 40 000, 1945 m. – 30 000).

Pasibaigus SSRS ir Vokietijos karui, prievartinė masinė mobilizacija buvo nutraukta. Oficialiais duomenimis, per visa mobilizacijos laikotarpį į RA buvo paimta 108 378 žmonės, iš jų 82 000 lietuvių, 1944 m. liepos 15 d. – 1945 m. gruodžio 1 d. buvo nuteisti 1 774 vengiantys karo tarnybos asmenys ir 196 dezertyrai.

Dr. Apolonija Zimkuviene savo knygoje „Juškonų kaimas XX a. pirmoje pusėje“ nurodė, kad pvz. Stasys Riauba, Benedikto sūnus, gimęs 1923 m., 1945 m. sovietų valdžiai paskelbus amnestiją, iš partizanų pasitraukė ir prisistatė Karinio štabo viršininkui Šėtoje (juo tuo metu dirbo Strelkovas iš Normainėlių kaimo). Buvo žadėta, kad asmenys, patys pasitraukę iš partizanų, nebus baudžiami ir galės grįžti namo. Galiausiai S. Riauba Karo tribunolo buvo nuteistas 10 metų lagerio ir 5 metams tremties.

1944-ųjų vasarą ir rudenį mobilizuotieji lietuviai pateko į Jarcevo (Smolensko sritis) miškus; čia buvo formuojami 50 lietuviškosios šaulių atsargos divizijos 251, 252 ir 253-iasis pulkai. 1944 metų gruodį jie buvo perdислоkuoti į Pabradę, Ukmergę ir Jašiūnus. Mobilizuotųjų padėtis buvo ypač sunki: nemažai mirė nuo bado, ligų, nusižudė, kai kurie pabėgo, daugelis buvo išsiųsti į 16-ąją lietuviškąją diviziją ir į kitus SSRS kariume-

⁶⁵ Dokumentai rasti Partijos archyve (Lietuvos komunistų partijos dokumentų skyrius), Gedimino pr. 40/1, Vilnius.

⁶⁶ 1944 m. gruodžio 12 d. LKP (b) CK biuras priėmė nutarimą „Dėl kovos priemonių su dezertyrais ir vengiančiais mobilizacijos į Raudonąją Armiją“.

nės dalinius Rytų Prūsijoje. Į frontą mobilizuotuosius lydėdavo sovietinių karių sargyba. 16-osios lietuviškosios divizijos kariai lietuviai kovėsi su nacių Vokietijos kariuomenės Kuršo grupuote (1945 metų pavasarį į mūšius jie buvo varomi mažai apmokyti, menkai ginkluoti ir patyrė didžiulių nuostolių), dalyvavo Rytų Prūsijos ir Berlyno operacijose, kita dalis mobilizuotųjų dalyvavo kare su Japonija⁶⁷.

Ar pats Čepas norėjo parodyti bunkerius?

Prieš kokius tris metus, apsilankius pas vietos ūkininką, buvusį Pauliukų kolūkio agronomą Vytautą Bičių, išgirdau dar vieną istoriją apie Vaclovą Čepą, kurią paporino jam Čepų kaimynas suvirintojas Algis Dirsė. Nežinia, ar tai jo paties, ar kažkieno kito buvo skleidžiami gandai, kad V. Čepas gyrėsi, kad žino partizanų bunkerius ir atseit pats už atlygį sutiko parodyti juos miškuose (sovietams). Betgi tas rodymas „bunkerių“ truko tris paras su kankinimais ir sušaudymu. Neigimas: kitas amžininkas, pasiekęs 9-ąją dešimtį Algis Kerbelis pareiškė, kad kas ten žino, kas nušovė V. Čepą.

Deja, tai iš piršto laužtos istorijos. Per kelias dešimtis metų vaikščiojimo Šile, įsidėmėjau jo aplinką. O prieš eilę metų pamačiau dvi atsivėrusias duobes po 80 metų (keturkampės formos), kurių nebuvo matyti iki tol, taip pat netoliese radau ir metalinių rogių pavažas, išlindusias iš po miško patalo. O netoli Naujokų, Šilo pakraštyje radau ir bunkerių sistemą (galbūt vokiečių įrengtą karo pabaigoje), matyti rąstų sijos duobių pakraščiuose.

Instaliacija „Atokvėpis“

Prie paskutinės V. Čepo poilsio vietos prieš mirtį, Raimundas Volbergas, 2024-02-23, pastatė didžiulę suolo instaliaciją iš medžio rąstelių „Atokvėpis“ su dedikacija Vaclovui Čepui atminti:

„ŠILO PALAUKE, PO TRIJŲ PARŲ, PALEISTĄ Į AMŽINĄJĄ LAISVĘ, APIE 280 METRŲ LINK ŠĖTOS NUO ČIA, PAKIRTO OKUPANTŲ KULKOS JAUNĄ, 1945-07-25“.

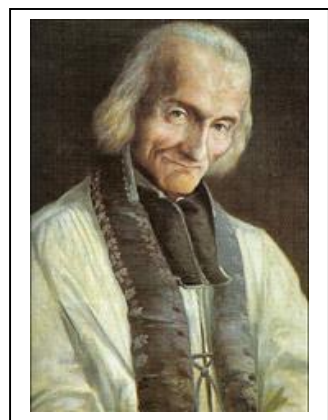
Liturginis kalendorius. Rugpjūtis

(<https://lk.katalikai.lt/menuo>)

1-oji. Šv. Alfonsas Marija Liguoris (1696–1787), vyskupas ir Bažnyčios mokytojas. Žymus savo uolumu dėl sielų, savo raštais, žodžiais ir pavyzdžiu. Karštai rūpindamasis krikščionišku gyvenimu, daug dėmesio skyrė pamokslams, rašė knygas, ypač moralės tema (šioje srityje laikomas magistras). Nugalėdamas daugybę kliūčių, įsteigė Švenčiausiojo Išganytojo (redemptoristų) kongregaciją kaimiečiams evangelizuoti. Išrinktas Šv. Agotos de Goti vyskupijos vyskupu, nepaprastai atsidavė šioms pareigoms, kurias dėl sunkių ligų po penkiolikos metų turėjo palikti. Likusį gyvenimą praleido Paganijos Nucerijoje, kentėdamas daugybę vargų ir sunkenybių.

2-oji. Švč. Mergelei Marijai, Angelų Karalienei skirtos bažnyčios (Porciunkulės) pašventinimas. Visuotiniai atleidai.

4-oji. Šv. Jonas Marija Vianėjus (1786–1859),

kunigas. Daugiau nei keturiasdešimt metų nuostabiai administravo pavestą Arso (Prancūzijoje) parapiją, uoliai sakydamas pamokslus, meldamasis ir atgailaudamas, kasdien katechizuodamas vaikus ir suaugusiuosius, sutikdamas nusidėjęlius su su Dievu karšta meile artimui, kurios semdavosi iš Eucharistijos kaip iš šaltinio. Ta veik-

taip iškilo, kad jo patarimai plačiai pasklido ir daugybę žmonių atvedė prie Dievo.

5-oji. Švč. M. Marijos bazilikos pašventinimas (Snieginė). Pasak legendos, 352 metais, tvankią rugpjūčio 4-osios naktį, Romoje Dievo Motina sapne pasirodė bevaikai turtingų senyvų sutuoktinių porai, kuri meldė Švč. Motiną nurodyti galimą turtų paveldėtoją. Tačiau Marija išreiškė norą, kad jos garbei būtų pastatyta bažnyčia, ir pasakė, kad ta vieta būsianti apsnigta. Tą naktį Marija taip pat pasirodė sapne pop. Liberijui ir perdavė jam šį norą. Kitą rytą pabudusi Roma išvydo nuostabų vaizdą – sniegą ant Eskvilino kalvos, bet nuostabiausia buvo tai, kad sniego pusnys buvo bažnyčios formos. Sniegas vasarą ištis buvo stebuklas, tad bevaikė pora palaikė tai ženklu ir paaukojo pinigų bažnyčios statybai. Po dvejų metų pastatyta bažnyčia tapo svarbiausia Dievo Motinos šventove Romoje. Kadangi ją pašventino pop. Liberijus, ji pavadinta Bazilika Liberiana. Tačiau VII a. ją imta vadinti Didžiąja Švč. Mergelės Marijos bazilika.

6-oji. Kristaus Atsimainymas.

Jėzus pasiėmė Petrą, Jokūbą, jo brolį Joną ir užsivedė juos nuošaliai ant aukšto kalno. Ten Jis atsimainė jų akivaizdoje. Jo veidas sužibo kaip saulė, o drabužiai tapo balti kaip šviesa. Ir štai jiems pasirodė Mozė ir Elisas, kurie kalbėjosi su Juo...

7-oji. Šv. Sikstas II (+258) - popiežius ir jo draugai kankiniai. Popiežius Sikstas laikė pamaldas ir mokė brolius dangiškųjų įsakymų, kai kareiviams įsiveržus, vadovaujantis imperatoriaus Valerijono ediktu, staiga buvo

Laukas kurį laiką nebuvo dirbamas, tad 2025 metų pavasarį buvo skutiku sulėkščiuotas. Ir sekančią dieną atsirado vaikinai su metalo iešikliais. Apie darbo rezultatus nežinoma, bet, pasirodo, vis dar yra interesantų...

Instaliacija „Atokvėpis“. Autorius Raimundas Volbergas, įrengta 2024-02-23.

Šitas tekstas ir dokumentai bus teikiami Lietuvos Respublikos Generalinei prokuratūrai, kaip įrodymas dėl žiauriai kankinto ir nužudyto Vaclovo Čepo (1922 – 1945). Nėra senaties šiems nusikaltimams, numatytiems Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse pagal 95 straipsnį: 1) genocidui (99 str.); 2) tarptautinės teisės draudžiamam elgesiui su žmonėmis (100 str.); 4) kankinimui (100² str.); 8) civilių ar karo belaisvių prievartiniam panaudojimui prieš ginkluotose pajėgose (105 str.).

Parengė Raimundas Volbergas

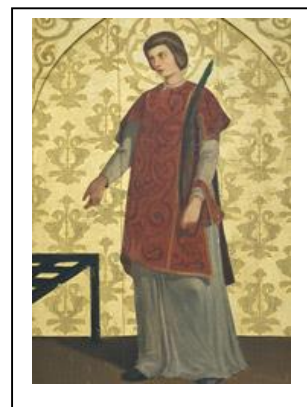
suihtas ir jam nukirsta galva. Kartu su juo buvo nužudyti keturi diakonai ir su popiežiumi palaidoti Kaliksto kapinėse prie Apijaus kelio (*via Appia*). Tą pačią dieną Pretekstato kapinėse buvo nužudyti ir ten pat palaidoti dar du jo diakonai – šventieji Agapitas ir Felicisimas.

8-oji. Šv. Dominykas (1170–1221) kilęs iš Ispanijos. Teologiją studijavo Valensijos universitete. 1195 m. buvo įšventintas kunigu, tapo Osmos katedros kanauninku, garsėjo pamokslais. Nuolankus pamokslininkas albigiečių erezijos sutrikdytuose regionuose. Gyveno nusižeminęs savanoriškame skurde, nuolat kalbėdamas su Dievu arba apie Dievą. Trokšdamas tikėjimo skelbimui naujų formų, įsteigė Pamokslininkų ordiną. Kad Bažnyčioje atsinaujintų apaštalinio gyvenimo forma, skati – no savo brolius malda, studijomis ir pamokslais tarnauti artimui. Jo įkurta vienuolija vadinama „Pamokslininkų ordinu“, nors paprastai žinoma kaip Dominikonų ordinas. Didžiausią dėmesį Ordinas skyrė vienuolio pašaukimui ir pamokslavimui.

9-oji. Šv. Kryžiaus Teresė Benedikta (1891–1942), pasaulyje žinoma kaip Edita Štein, žydė, filosofė, konvertitė, vienuolė karmelitė. Nacių buvo nužudyta Aušvico koncentracijos stovykloje. 1999 m. popiežius Jonas Paulius II ją paskelbė Europos globėja.

⁶⁷ <https://www.vle.lt/straipsnis/prievartine-mobilizacija/>

10-oji. Šv. Laurynas (+258) buvo vienas iš septynių Romos diakonų, kuriuos paskyrė popiežius Sikstas II. Nuo pirmųjų amžių yra labiausiai garbinamas Romos kankinys. Suėjus popiežių, imperatorių šv. Laurynui įsakė surinkti Romos

bažnyčios turtus ir perduoti civilinei valdžiai. Šventasis surinko vargšų minią ir imperatoriui pasakė: „Jie – mūsų Bažnyčios didysis turtas.“ Po trijų dienų buvo sudegintas. Jo kūnas palaidotas Romoje, Verano kapinėse, dabar pavadintose jo vardu.

11-oji. Šv. Klara (1194–1253) – klarisių vienuolijos įkūrėja. Būdama 18 metų, apsigyveno itin skurdžia vienuolyne prie Šv. Damijono koplytėlės, savo gimtojo Asyžiaus pašonėje. Taip elgtis ją paskatino Šv. Pranciškaus Asyžiečio pavyzdys.

12-oji. Šv. Joana Pranciška Šantalietė (1572–1641), prancūzų vienuolė, mistikė. Iš pradžių gyveno krikščioniškoje santuokoje ir turėjo šešis sūnus, kuriuos pamaldžiai išauklėjo. Mirus vyrui, vadovaujant Šv. Pranciškui Salezui, ėjo tobulybės keliu, darydama artimo meilės darbus vargšams, ypač ligoniams. Įkūrė Švč. Mergelės Marijos Aplanymo vienuolyną (vizitiečių), kuriam išmintingai vadovavo.

13-oji. Šv. Poncijonas (18-asis popiežius, 230-235) ir Šv. Ipolitas (antipopiežius).

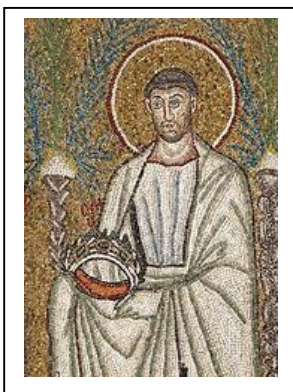
Poncijonas buvo pirmasis Petro sosto įpėdinis, kuris atsistatydino. Poncijonas pirmininkavo sinodui, kuriame buvo patvirtinta Origeno ekskomunika. Jis buvo psalmių giedojimo ir deklamacijų pradininkas⁶⁸. Šis romėnas buvo ištremtas į Sardinijos kasyklas ir mirė nuo nepakeliamo darbo 236 m.

Šv. Poncijonas

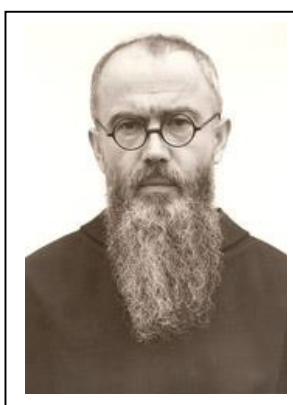
Lai kras t is visuomenei iš Mitėniškų dvaro

Šv. Ipolitas popiežiaus Viktoro I (189 – 199) laikais buvo įtakingas Romos ankstyvosios krikščionių bendruomenės teologas, rašytojas. Po Viktoro I popiežiumi išrinkus vergą Kalikstą, Ipolitas sutiko būti renkamas antipopiežiumi (pirmasis toks). Tik vėliau, po Kaliksto I mirties, su naujuoju popiežiumi Poncijonu buvo ištremtas į Sardinijos salą, atsisakė šio titulo ir kartu su Poncijonu 236 m. mirė kankinio mirtimi.

Svarbiausias Šv. Ipolito veikalas – „Visiškas erezijų panaikinimas“. Ipolitas dažnai painiojamas su kitu Ipolitu iš Šv. Lauryno „Aktų“, kuris buvo Lauryno atverstas karininkas, nukankintas suplėšant į gabalus⁶⁹.

14-oji. Šv. Maksimilijonas Marija Kolbė (1894–1941) gimė Zdunska Voloje, netoli Lodzės, Lenkijoje. 1910 m. tapo pranciškonu, studijavo Romoje. 1918 m. įšventintas kunigu. Iš Aušvico koncentracijos stovyklos pabėgęs vienam kaliniui, buvo pasmerkti keli nekalti

žmonės. Vienas iš jų buvo gausios šeimos tėvas. Maksimilijonas pasisiūlė į jo vietą ir 1941 m. rugpjūčio 14 d. mirė kankinio mirtimi. Popiežius Jonas Paulius II 1982 m. jį paskelbė šventuoju.

15-oji. Švč. Mergelės Marijos Ėmimas į dangų. Švč. Mergelė Marija, (Dievo) Jėzaus Kristaus Gimdytoja su siela ir kūnu buvo paimta į dangiškąją garbę. Ši Bažnyčios tikėjimą, perduotą tradicijos, popiežius Pijus XII išskilmingai 1950 m. paskelbė dogma, t. y. visiems tikintiesiems privaloma tikėti tiesa.

Švč. Mergelės Marijos Ėmimas į dangų⁷⁰
Paveikslas Guido Reni, 1638 - 1639

Ši šventė pradėta švęsti nuo 5-ojo amžiaus ir šimtmečiams einant plito po Vakarų Europą. Šią

„Mitėniškų aidai“, 2025 metų rugpjūtis, Nr. 8

dieną šventinami metų derliaus vaisiai ir žolynai (Ap. I, 203). Po pašlakstymo švęstu vandeniu, galima juos pasmilkinti einant išilgai bažnyčios arba stovint altoriaus priekyje. Šventinimo metu giedamas himnas „Magnificat“.

16-oji. Šv. Steponas Vengras (~969–1038), Vengrijos karalius. Krikštu atgimdytas, popiežiaus Silvestro II buvo vainikuotas Vengrijos karaliumi, numatė Kristaus tikėjimo vengrams skelbimo programą, savo karalystėje sutvarkė Bažnyčią, aprūpino ją turtais ir įsteigė vienuolynus. Buvo teisingas ir taikus savo valdiniam, kol Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų dieną jo siela nukeliavo į dangų.

17-oji. Šv. Hiacintas (~1200–1257) nuvykęs į Italiją tapo dominikonu. Jo asmenybė buvo itin patraukli ir jis telkė vis daugiau ordino narių, steigė vis naujus vienuolynus. Jis buvo pirmasis lenkų dominikonas. Šventojo iniciatyva dominikonai pasiekė ir Lietuvą.

20-oji. Šv. Bernardas Klervietis (1090–1153) – vienas įtakingiausių to meto krikščionių. Sulaukęs 21 metų, įstojo į Cistersų ordiną. 1115 m. Bernardas Klervo vietovėje įkūrė cistersų vienuolyną. Buvo šio vienuolyno abatas. Maldos „Atsimink, maloningoji Mergelė Marija“ autorius. 1174 m. buvo paskelbtas šventuoju.

Meldžiamie palaimintajam arkivyskupui Teofilui Matulionui (1873-06-22 – 1962-08-20), kankiniui, Bažnyčios pripažinimo šventuoju.

21-oji. Šv. Pijus X (1835–1914), popiežius.

Iš pradžių buvo parapijos kunigas, po to Mantujos vyskupas, Venecijos patriarchas, pagaliau išrinktas popiežiumi. Jo valdymo šūkis: visa atnaujinti Kristuje. Šūkį patvirtino savo dvasios paprastumu, neturtu ir drąsa. Per dalyvavimą Eucharistijoje žadino tikinčiuosiuose krikščionišką gyvenimą, šventosios liturgijos vertinimą ir tikėjimo grynumą.

22-oji. Švč. Mergelė Marija Karalienė 1954 m., minint 100 metų sukaktį nuo Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo prasidėjimo

⁶⁸ https://lt.wikipedia.org/wiki/%C5%A0v._Poncijonas

⁶⁹ <https://www.bernardinai.lt/sventieji-poncijonas-ir-politas>

⁷⁰ The Catholic Weekly. The Assumption of our Lady – 15 August, August 12, 2011 <https://catholicweekly.com.au/the-assumption-of-our-lady-15-august>

dogmos paskelbimo, Pijus XII visoje Katalikų Bažnyčioje įvedė Švč. Mergelės Marijos Karalienės šventę, paskirdamas jai gegužės 31 d. Tačiau 1969 m., vykdant Vatikano II Susirinkimo liturginio kalendoriaus pertvarkymą, šventė perkelta į rugpjūčio 22 d., t. y. aštuntą dieną po Žolinės. Švč. Mergelės Marijos litanijoje yra 13 kreipinių, kuriuose išvardijami Marijos kaip Karalienės titulai.

Švč. Mergelė Marija Karalienė pagimdė Dievo Sūnų, Taikos Kunigaikštį, kurio Karalystei nebus galo. Krikščionys tikintieji sveikina ją kaip dangaus Karalienę ir gailėstingumo Motiną.

23-oji. Švč. Rožė Limietė (1586 – 1617) gimė religingoje ispanų šeimoje. Dėl nepaprasto grožio Elžbietą imta vadinti Rožė. Sulaukusi 14 metų, tapo dominikonų tretininke. Stengėsi padėti vienišiams, ligotiems žmonėms, bet tėvai nuskurdo ir anksti mirė, todėl ji sunkiai vertėsi. Gyveno asketiškai, maldingai ir išgarsėjo savo šventumu (kiekvieną penktadienį regėdavo Kristaus kančią). Rožė – labiausiai gerbiama Lotynų Amerikos šventoji, Amerikos globėja.

24-oji. Šv. Baltramiejus, vienas iš 12 apaštalu, minimas NT (plg. Mt 10, 3; Lk 6, 14; Mk 3, 18; Apd 1, 13). Iš pradžių turėjo Jono vardą. Istorikas Euzebijus teigia, kad Šv. Baltramiejus skelbė Evangeliją Indijoje. Dar apaštalavo Armėnijoje, Laodikėjoje (Turkijos vakaruose), Mesopotamijoje, Etiopijoje ir kitur. Manoma, kad nukankintas Armėnijoje. Lietuvoje – amatininkų globėjas.

25-oji. Šv. Liudvikas (1214–1270) karaliavo nuo 12 metų, talkinamas motinos. Vadovavo dviem kryžiaus žygiams į Šventąją Žemę. Jo iniciatyva Prancūzijoje ėmė veikti parlamentas; jis patobulino krašto valdymą, teisinę, finansinę sistemą. Rėmė mokslą, švietimą. Jam valdant įkurtas Sorbonos universitetas. Pats gyveno labai kukliai, asketiškai. Išgarsėjo teisingumu valdyme, meile vargšams, ištverme nelaimėse ir nesėkmėse. Sudaręs santuoką, turėjo dvylika sūnų, kuriuos puikiai ir pamaldžiai išauklėjo. Kryžiaus ir Viešpaties kapo garbinimui skyrė turtą, jėgas ir pačią gyvybę, kol susirgęs maru mirė karo stovykloje prie Tuniso šiaurės Afrikoje.

27-oji. Šv. Monika gimė apie 332 m. Tagastėje (dab. Alžyre, Š. Afrikoje), mirė 387 m. Italijoje. Šv. Augustino motina, ištekęjusi už pagonio Patricijaus, ilgus metus meldė Viešpatį savo vyro ir sūnaus Augustino, kurio gyvenimas buvo labai tolimas nuo krikščionio, atsivertimo. Monikos pavyzdys yra padrašinimas visoms motinoms, besisielojančioms dėl savo vaikų.

28-oji. Šv. Augustinas (354–430), vyskupas, Bažnyčios mokytojas. Po neramos moksle ir moralėje jaunystės, atsivertęs į katalikų tikėjimą, Milano vyskupo Šv. Ambraziejaus buvo pakrikštytas. Grįžęs į tėvynę, kartu su kai kuriais draugais gyveno asketinį gyvenimą, pašvęstą Dievui ir Šventojo Rašto studijoms. Netrukus išrinktas Hiponos Afrikoje vyskupu, trisdešimt ketverius metus buvo šiai kaimenei gyvenimo pavyzdys, mokė savo kalbomis ir gausiais raštais, Ryžtingai kovojo su to laiko klaidomis, raštais bei pamokslais skelbdamas tikrąjį tikėjimą.

Lai kras t is visuomenei is Mit eni sk ių dvaro

29-oji. Šv. Jono Krikštytojo Nukankinimas.

Karalius Erodas Antipas laikė jį Macheronto pilies kalėjime ir savo metinių puotoje, prašant Erodiados dukrai, įsakė nukirsti jam galvą. Taigi, Viešpaties pirmtakas, kaip liepsnojančias ir šviečiantis žibintas, tiek savo gyvenimu, tiek ir mirtimi liudijo tiesą.

LIETUVOS SUKAKTYS RUGPJŪT Y

1-ąją. Klaipėdos miesto gimtadienis. Šia proga Klaipėdoje vyksta šventė, atkuriamas viduramžių miestas, inscenizuojamos kovos. Miesto pradžia laikomi 1252 m. rugpjūčio 1 d., kai Kuršo vyskupas Henrikas sudarė sutartį su Vokiečių ordino vietininku Livonijoje Eberhardu fon Zeine. Sutartyje numatyta Memelio (vokiškas Nemuno pavadinimas) ir Dangės upių santakoje pastatyti pilį ir prie jos per dvejus metus įkurti miestą. Du trečdaliai pilies ir miesto turėjo priklausyti ordinui, o likęs trečdalis – Kuršo vyskupui. Ordinas siekė pasistatyti čia pilį tam, kad užkariautų Žemaitiją ir Sembą (Mažąją Lietuvą). 1252 m. rudenį buvo pastatyta pirmoji medinė pilis, vadinama Memelburgu, o 1253 m. vasarą šalia pradėta statyti ir mūrinė. Klaipėda yra pirmasis Lietuvos miestas, gavęs savivaldos teises. Miestas ilgai nepriklausė Lietuvai – jį buvo užėmęs ordinas, Švedija, Prancūzija, Rusija;

1625 – švedai užėmė sustiprintą Ukmergės maršalkos G. Rajeckio Čedasų dvarą;

1922 – Steigiamasis Seimas priėmė pirmąją nepriklausomos Lietuvos valstybės Konstituciją;

1925 – suformuota Lietuvos karo aviacijos Ketvirtoji eskadrilė;

1520 gimė Žygimantas Augustas, Žygimanto Senojo sūnus, Lenkijos karalius (1548–1572) ir Lietuvos didysis kunigaikštis (1544–1572), paskutinis Jogailaičių dinastijos valdovas, kurio valdymo metu Lenkija ir LDK susijungė, sudarydamos konfederaciją – Abiejų Tautų Respubliką (mirė 1572).

2-ąją. Pasibaigus rugiapjūtei, rugpjūčio 2 d., liaudyje buvo paplitusi tradicija pirmuoju derliumi pavaišinti ir tuos, kurie kenčia nepriteklių – vargšus. Jiems būdavo nunešama duonos, kitų maisto produktų. Įvedus krikščionybę, šią dieną švenčiama Šv. Mergelės angeliškosios šventė. Rugpjūčio 2-oji ypač reikšminga pranciškonams, jie šventę vadina Porciunkule. Porciunkulė – nedidelis miestelis Italijoje, kur XIII a. šv. Pranciškus Asyžietis atstatė mažytę koplytėlę ir prie jos įsteigė pirmąjį Mažųjų brolių pranciškonų vienuolyną. Šventasis Pranciškus Asyžietis buvęs neturtingas ir basas. Su tuo taip pat gali būti siejamas ir Ubagų dienos pavadinimas;

1650 – Abiejų Tautų Respublika sutartimi su Rusija įsipareigojo nepretenduoti į Maskvos sostą bei uždrausti knygas, žeminančias caro ir bojarinų garbę;

1914 – Virbalio geležinkelio stoties mūšis;

1945 – Potsdamo konferencijos nutarimu Karaliaučiaus kraštas (dab. Kaliningrado sritis) perduotas Sovietų Sąjungai;

1549 gimė Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės

„Mit eni sk ių aidai“, 2025 metų rugpjūt is, Nr. 8

didikas, Abiejų Tautų Respublikos valstybės ir karinis veikėjas, kartografas (mirė 1616);

1875 gimė Mstislavas Dobužinskis, rusų ir lietuvių scenografas, grafikas, tapytojas (mirė 1957);

1924 gimė Stasys Lozoraitis, lietuvių diplomatas, visuomenės veikėjas, išeivijos aktyvistas JAV ir Italijoje, politikas, „Vilties prezidentas“ (mirė 1994).

3-ąją. 1382 – Kęstutis ir Vytautas su kariuomenėmis atvyko prie Trakų, kur po derybų kariai išsiskirstė, o Kęstutis su Vytautu apgaule suimti ir išvežti į Krėvos kalėjimą;

1569 – Kuršo ir Žemgalos Kunigaikštystė tapo ne tik Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, bet ir Lenkijos karaliaus vasale;

1906 – Vilniaus miesto dūma nutarė įrengti pėsčiųjų keltą per Nerį;

1915 – Pirmasis pasaulinis karas: vokiečiai galutinai užėmė Šiaulius;

1940 – Lietuva inkorporuojama į SSRS;

1963 – įkurtas Palangos gintaro muziejus.

4-ąją. 1392 – Vytautas Didysis Ostrove sudarė sutartį (Astravo sutartis) su Jogaila, pagal kurią gavo Trakų kunigaikštystę ir tapo faktišku Lietuvos valdovu.

5-ąją. 1285 – Olešnios mūšis tarp Daumanto ir Tverės vyskupo pajėgų. Žuvo Daumantas;

1506 – Klecko mūšis, kuriame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) kariuomenė, vadovaujama Mykolo Glinskio, sumušė Krymo totorius;

1769 – Jurbarko mūšis;

1772 – Pirmasis Abiejų Tautų Respublikos padalijimas;

1904 – pašventinta naujoji mūrinė Tauragės Švč. Trejybės bažnyčia;

1931 – oficialiai atidarytas Žaliakalnio keltuvas, Kaune;

1991 – įvesta nauja Lietuvos valiuta – talonas;

1992 – disko metimo čempiono Romo Ubarto dėka pirmąkart olimpinėse žaidynėse Barselonoje iškelta Lietuvos trispalvė ir sugrotas Lietuvos himnas.

1753 gimė Laurynas Gucevičius, architektas, brandžiojo klasicizmo atstovas Lietuvoje (mirė 1798).

6-ąją. 1409 – žemaičiai su Lietuvos kariuomenės pagalba išvijo visas Vokiečių ordino ginkluotąsias pajėgas;

1492 – LDK kunigaikštis Aleksandras specialia privilegija Ponų tarybai išrūpino papildomas teises ir privilegijas, apribojusias monarcho valdžią;

1938 – Vilkijos gaisras, sudegė didelė miestelio dalis;

1990 – Kaune demontuoti paminklai Leninui ir „Keturiems komunarams“.

7-ąją. 1259 – Mindaugas atidavė kryžiuočiams visą tuometinę Žemaitiją, visą Skalvą ir beveik visą Dainavą;

1915 – prasidėjo mūšiai prie Kauno tvirtovės pietinių fortų;

2004 – Gdanske Lietuvos ir Lenkijos prezidentai – Valdas Adamkus ir Lechas Kačinskis – aptarė bendro abiejų šalių elektros tilto bei geležinkelio tiesimo, automagistralės „Via Baltica“ tiesimo, bei Lietuvos ir Lenkijos lie-

tuvių probleminius klausimus.

1837 m. gimė Boleslovas Kajetonas Koliška, 1863 sukilimo Lietuvoje veikėjas (mirė 1863).

8-ąją. 1257 – popiežius Aleksandras IV uždraudė skelbti kryžiaus žygį, organizuotą pranciškono Baltramiejaus Prahieško prieš lietuvius ir jotvingius, nes tai buvo nenaudinga Vokiečių ordinui;

1464 – septintuoju žemaičių vyskupu paskelbtas kunigas Motiejus Topolietis;

1655 – Rusijos kariuomenė okupavo Vilnių, kuriame kilo 17 parų trukęs gaisras, vyko žudynės ir plėšikavimas;

1864 – Vilniaus generalgubernatoriaus įsaku panaikinti bernardinų ir pranciškonų vienuolynai;

1992 – Barselonos olimpinėse žaidynėse Lietuvos krepšininkai iškovojo trečią vietą.

1882 m. gimė Vladislovas Starevičius, lenkų kilmės režisierius, lėlinės animacijos pradininkas, XX a. pirmoje pusėje kūręs Lietuvoje, Rusijoje ir Prancūzijoje (mirė 1965).

9-ąją. 1597 – Aukštadvaris gavo miestelio teises; 1922 – Steigiamasis Seimas priėmė įstatymą apie lito įvedimą;

1927 – baigėsi Plečkaitininkų surengtas pučas;

1945 – baigėsi Palių mūšis.

1899 m. gimė Vytautas Rauba, karo lakūnas, leitenantas savanoris (mirė 1920).

10-ąją. 1655 – Pagal Radvilų ir švedų Rygos sutartį nebaigta rekonstruoti Biržų pilis atiteko švedams;

1755 – didelis gaisras nusiaubė Kėdainius;

1975 – padėtas Visagino miesto (buvęs Sniečkus) kertinis akmuo;

1990 – Maskvoje vyko Lietuvos ir SSRS komisijos narių pasirengimo deryboms tarp Lietuvos respublikos ir SSRS susitikimas.

1874 gimė Antanas Smetona, tarpukario Lietuvos Respublikos politikas, prezidentas (mirė 1944);

1890 gimė Konstantinas Regelis, šveicarų kilmės botanikas, profesorius (mirė 1970).

11-ąją. 1934 – Klaipėdoje prasidėjo pirmoji Jūros šventė;

1935 – Kaune prasidėjo pirmasis Pasaulio lietuvių kongresas;

1940 – Sovietų Sąjungos vyriausybė informavo kitas valstybes, kad Lietuvos tarptautinis atstovavimas pereina į Sovietų Sąjungos kompetenciją, tačiau Lietuvos diplomatinė tarnyba tęsė darbą tremtyje.

12-ąją. 1399 – įvyko Vorsklos mūšis, kur Vytautas vos ištrūko pralaimėjęs;

1654 – Šklovo mūšis. Jonušas Radvila su 8000 karių nugalėjo 80 000 rusų kariuomenę, kuriai vadovavo kunigaikštis Aleksejus Trubeckojus;

1794 – 1794 m. sukilimas: Vilnių užėmė Rusijos kariuomenė;

1861 – Kauno manifestacija;

1905 – Vilniuje įvyko Lietuvos mokytojų sąjungos steigiamasis suvažiavimas;

2006 – disko metikas Virgilijus Alekna, Europos lengvosios atletikos čempionate numetęs diską 68,67 m, tapo pirmuoju lietuviu Europos

Laikraštis visuomenei iš Mitėniškių dvaro

čempionu po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo.

13-ąją. 1949 – įvyko Užpelkių mūšis;

1990 – Algirdas Antanas Avižienis išrinktas atkurto Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) rektoriumi.

14-ąją. 1338 – Galialaukių mūšis netoli Ragainės pilies. Vokiečių ordino maršalo Henriko Dusmerio vadovaujami kryžiuočiai pastojė kelią lietuviams, grįžtantiems po trijų dienų niokojamojo žygio iš Prūsijos į Lietuvą ir juos sumušė. Žuvo apie 1 220 lietuvių, kita didi dalis pasitraukė;

1385 – pasirašyta Krėvos sutartis.

1794 m. gimė Mykolas Balinskis, Lietuvos istorikas, publicistas (mirė 1864).

15-ąją. 1365 – Ukmergės apylinkes niokojo ir Ukmergės pilį nesėkmingai paimti bandė Livonijos Ordinas;

1382 – Krėvos pilyje nužudytas Kęstutis;

1932 – Kaune, Petrašiūnuose atidarytas Lietuvos aeroklubo (LAK) padalinys - pirmoji tarpukario Lietuvos sklandymo mokykla;

1945 – Lietuvos pokario partizanai įkūrė Tauro apygardą.

1810 m. gimė Laurynas Ivinskis, poetas, publicistas, vertėjas, pirmojo lietuviško kalendoriaus leidėjas, lietuvių švietėjas (mirė 1881).

16-ąją. Šv. Rokas, pjūties pabaiga.

1655 – Maskvos caro kariuomenė be mūšio užėmė Kauną, bet miestas buvo nusiaubtas;

1945 – imtas leisti pirmasis laikraštis „Lietuvis“, skirtas Vokietijos pabėgėlių stovyklose buvusiems lietuviams.

1771 – Juozapas Dominykas Kosakovskis, Abiejų Tautų Respublikos politinis ir karinis veikėjas, pulkininkas iš Kosakovskių giminės (mirė 1840).

17-ąją. 1331 – Šaukoto mūšis: Livonijos krašto magistras Eberhardas fon Monheimas Šaukoto (*Santhole, Santkore, Sandoten*) žemėje Žemaitijoje sumušė jį persekiojusią Gedimino kariuomenę;

1914 – priimta Gintarinė deklaracija, kuria lietuvių politikai kreipėsi į Rusijos imperijos Valstybės Tarybą ir Valstybės Dūmą dėl lietuvių gyvenamųjų teritorijų sutelkimo Rusijos imperijoje, įskaitant Mažąją Lietuvą, užsimenant apie galimą lietuvių etnopolitinį savarankiškumą.

1629 m. gimė Jonas III Sobieskis, Lenkijos didikas ir karvedys, Lenkijos karalius Jonas III ir Lietuvos didysis kunigaikštis Jonas Sobieskis (1674–1696) (mirė 1696).

18-ąją. 1861 – Vilniaus žudynės, kuomet Rusijos imperijos administracija ir kariuomenė susidorojo su vilniečių civilių demonstracija, kuria buvo išreiškiama užuojauta lenkams dėl tragiškų Varšuvos įvykių bei istorinės ir dvasinės sąjungos su Lenkijos karalyste atkūrimo siekis;

1915 – Vokietijos kariuomenė užėmė Kauno tvirtovę;

1988 – Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba įteisino lietuvių kalbą kaip valstybinę, legalizavo

„Mitėniškių aidai“, 2025 metų rugpjūtis, Nr. 8

Vytį, Gedimino stulpus, Trispalvę ir Tautišką giesmę;

1990 – atkurta Lietuvos valstiečių partija.

19-ąją. 1875 m. gimė Jurgis Pliateris II, grafas iš garsios Pliaterių giminės, pulkininkas, Švėkšnos dvarininkas (mirė 1943);

1883 m. gimė Steponas Nasvytis, farmacininkas, vaistininkas, visuomenės veikėjas, lietuviybės skleidėjas, Jonavos ir Kauno politikas, Barborlaukio dvarininkas, Amerikos lietuvių veikėjas, visuomenininkas (mirė 1976).

20-ąją. 1659 – Biržų pilį užėmė Boguslavo Radvilos dragūnai;

1899 – Palangoje suvaidintas pirmasis viešas lietuviškas spektaklis – Antano Vilkutaičio-Keturakio „Amerika pirtyje“.

1872 m. gimė Pranciškus Petras Būčys, Lietuvos Rytų apeigų vyskupas, teologas, marijonas, Lietuvos katalikų mokslų akademijos akademikas, teologijos daktaras (mirė 1951);

1920 m. gimė Vincentas Sladkevičius, Lietuvos kardinolas (mirė 2000).

21-ąją. 1937 – prie Vaiguvo kaimo sudužo Lietuvos karo aviacijos žvalgybinis lėktuvas Ansaldo A.120 (Borto Nr. 18). Pilotai, A. Palskis ir A. Rinbutas-Oželis, žuvo.

1886 m. gimė Povilas Lukšys, pirmasis Lietuvos kariuomenės kareivis, žuvęs už Lietuvos nepriklausomybę (mirė 1919);

1901 m. gimė Vaclovas Šliogeris, Lietuvos karinis veikėjas, pulkininkas (mirė 1978).

22-ąją. 1861 – Vilniaus, Gardino ir Kauno gubernijose įvesta karinė padėtis;

1999 – dviratininkė Diana Žiliūtė tapo daugiadienių dviračių lenktynių „Tour de France“ nugalėtoja.

23-ąją. Lietuva – Juodojo kaspino diena;

1924 – Kaune prasidėjo pirmoji Tautinė dainų šventė. Joje dalyvavo 3000 žmonių bendras jungtinis choras, kurį sudarė 86 chorai. Jie sudainavo 34 dainas;

1987 – Mitingas prie Adomo Mickevičiaus paminklo Vilniuje, kur susirinko apie 500–1000 žmonių, tyliai pasmerkti Ribentropo-Molotovo pakto. Jį organizavo Antanas Terleckas, Nijolė Sadūnaitė, Petras Cidzikas ir Vytautas Bogušis;

1988 – Vingio parke Ribentropo-Molotovo pakto metinių proga Sąjūdis suorganizavo mitingą, kuriame dalyvavo apie 250 000 žmonių;

1989 – Baltijos kelias: apie 2 mln. žmonių iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos išsirikiavo Vilniaus-Talino kelyje (apie 600 km), susikibdami rankomis ir taip pažymėdami Ribentropo-Molotovo pakto jubiliejų.

24-ąją. 1917 – Įkurtas Atskiras lietuvių batalionas Rusijos kariuomenės sudėtyje;

1882 m. gimė Mykolas Biržiška, Lietuvos literatūros istorikas, nepriklausomybės akto signataras (mirė 1962).

25-ąją. 1919 – Lietuvos kariuomenė galutinai išstūmė Raudonąją armiją iš Lietuvos ir išvadavo paskutinį bolševikų atsparos punktą – Zarasus;

1940 – Liaudies Seimo ypatingos sesijos metu patvirtinta Lietuvos SSR konstitucija.

1887 m. gimė Kazys Šimonis, savamokslis lietuvių dailininkas, tapytojas, grafikas, poetas (mirė 1978).

26-ąją. 1940 – po neteisėtų ir suklastotų rinkimų prasidėjo ypatingoji Liaudies Seimo sesija;

1991 – visos Lietuvos teritorijoje esančios sovietinės muitinės perduotos Lietuvos Respublikai. Lietuviškos muitinės pradėjo išduoti lietuviškas vizas;

1999 – Vilniaus apygardos teisme baigtas skaityti 250 puslapių nuosprendis 1991 m. sausio 13 d. sąmokslininkams.

1712 m. gimė Tadas Pranciškus Oginskis, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) karinis ir politinis veikėjas (mirė 1783).

27-ąją. 1994 – Lietuvoje įvyko 1994-ųjų referendumas dėl privatizacijos.

28-ąją. 1920 – Augustavą užėmė lenkų kariuomenė;

1991 – Austrija, Čilė, Naujoji Zelandija, Pietų Afrikos Respublika, Suomija, Šveicarija, Urugvajus pripažino Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomybę.

1756 m. gimė Jonas Sniadeckis, Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės astronomas, matematikas, filosofas, pedagogas; Vilniaus Universiteto profesorius, 1807–1815 – rektorius (mirė 1830).

29-ąją. 1526 – Mochačo kautynėse tarp Vengrijos ir Turkijos pajėgų žuvo Žygimanto Senojo brolėnas Liudvikas. Jogailaičių dinastija prarado Čekijos ir Vengrijos sostus, sumažėjo jos įtaka Vidurio Europoje;

1774 – didelis gaisras nusiaubė Kėdainius;

KAUNO TVIRTOVĖS KRITIMAS

Pasaulinis karas, prasidėjęs 1914 metų liepos 28 d.⁷¹, Lietuvą iškart pavertė Rytų fronto dalimi. Lietuvos teritorijoje buvo dislokuota Rusijos I-oji armija, todėl rusų puolimas prasidėjo į Rytų Prūsiją. Bet frontas atsigręžė į Lietuvos teritoriją. 1915 m. rugpjūčio 7 d. prie pietinių Kauno tvirtovės fortų prieigų prasidėjo kautynės, kurios tęsėsi iki rugpjūčio 13 d. Pagrindinis vokiečių patrankų smūgis buvo sutelktas į Nemuną įtekančio Jiesios upelio žiočių vietą ir forsuotas Nemunas. Galiausiai, Rusijos armija, turėdama 60 000 karių įgulą Kaune ir tvirtovėje, neatsilaikė prieš vokiečių 10-ąją armiją ir net 20 000 rusų karių buvo paimti į nelaisvę su daugiau nei 1350 artilerijos pabūklų, o 1915 m. rugpjūčio 31 d. galiausiai Kaunas krito su V-ojo forto užėmimu, neatlaikęs 420 mm kalibro didžiosios mortyros Bertos smūgių. Vokiečių rankose atsidūrė tvirtovės blindažai, maisto ir amunicijos sandėliai, kareivinės, pirmasis Kaune karinis aerodromas, elingas dirižabliams ir cerkvės garnizonams.

Beje, 1915 m. rugpjūčio 18 d. Kauną užėmus Vokietijos kariuomenei, buvusiuose komendantų rūmuose (Gedimino g. 25) dirbo Rytų fronto vadas feldmaršalas Paulas Von Hindenburgas (1925 – 1934 Vokietijos prezidentas).

Laikraštis visuomenei iš Mitėniškių dvaro

1930 – Klaipėdos krašto seimelio vokiečių frakcija įteikė skundą prieš Lietuvos vyriausybę Tautų Sąjungai, o Vokietija Tautų Sąjungoje Lietuvai iškėlė bylą.

30-ąją. 1579 – Stepono Batoro vadovaujama Lietuvos kariuomenė susigrąžino Rusijos užimtą Polocką;

1942 – Karo muziejaus salėje įvyko buvusių Liaudies vyriausybės narių (prof. V. Krėvės-Mickevičiaus, J. Glušausko) ir Liaudies seimo deputatų (A. Garmaus, P. Mickaus, L. Dovydėno, H. Kačinsko, R. Juknevičiaus, S. Vaineikienės, V. Biržiečio, P. Milančiūtės) viešas susirinkimas, kuriame buvo atskleisti būdai ir priemonės, kuriais sovietai 1940 m. suklastojo lietuvių tautos valią;

1998 m. – įvyko sraigtasparnio Mi-2 katastrofa Platelių ežere (žuvo 11);

2004 – pradėjo veikti Marijos radijas.

1804 m. gimė Aleksandras Boreika Chodzka, Rusijos imperijos diplomatas, orientalistas, Lietuvos poetas, rašė lenkų kalba (mirė 1891).

31-ąją. Lietuva – Laisvės diena, minint sovietinės armijos išvedimą (1993) iš Lietuvos (Išsivadavimo diena, paskelbta 1995-06-29);

1449 – Amžinosios taikos sutartis tarp LDK ir Maskvos didžiosios kunigaikštystės;

1559 – Pasvalio sutartis: Livonijos ordino magistras Gotardas Ketleris ir Žygimantas Augustas pasirašė sutartį, pagal kurią Livonijos ordinas tapo LDK protektoratu;

1993 – 15 val. Kaune, Žemuosiuose Šančiuose, Juozapavičiaus prospekte prie pašto moteris išpuolė paskui savo mažuką vaiką į perėją ir patraukė per akimirką iš po ratų rusų kariškių

„Mitėniškių aidai“, 2025 metų rugpjūtis, Nr. 8

sunkvežimio su tentu, lėkusio per raudoną šviesoforą su garsiniais signalais link Panemunės. Vaikelis išbėgo iš mamos parankės užsidedus žaliajam šviesoforo signalui į pašto pusę (liudininkas R. Volbergas, tuomet stovėjęs autobuso/troleibusų sustojime). Beje, lėkė du sunkvežimiai Ural 4320 vienas paskui kitą.

Tai sovietų sunkvežimiai Ural 4320

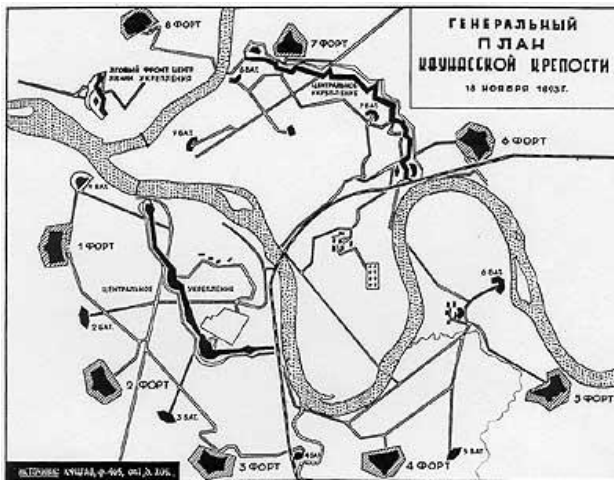

Asociatyvi nuotrauka. R. Volbergas, 2025. Vaizdas iš Žemųjų Šančių viešojo transporto sustojimo (paštas dešinėje pusėje).

1993 – iš Lietuvos oficialiai išvesta Rusijos armija. 23 val. 46 min. Rusijos armijos karinis ešelonas nesustodamas pravažiavo Kenos geležinkelio stotį.

Tvirtovė, kuri turėjo apginti Kauną

Sužlugus Didžiąją Lietuvos valstybę nuo Maskovijos šimtmečius trukusio karinio spaudimo ir Maskovijai tapus Rusijos imperija, XIX amžiuje okupantai ėmėsi įsitvirtinimo nuo sukilimų bei kitų Europos valstybių galimos invazijos. Strategiškai Lietuvoje tiko Kaunas prie Neries ir Nemuno santakos, pro kurį ėjo Sankt Peterburgo – Varšuvos traktas, geležinkelio tiltas, tunelis.

Generalinis Kauno tvirtovės planas su 8 fortais, 1893 11 14

1879 m. liepos 19 d. Rusijos imperatorius Aleksandras II sutiko su siūlymu (karo ministro D. Miliutino) Kaune įrengti I-osios klasės tvirtovę⁷². Kaunas, greta Varšuvos, Modlino (Novogeorgijevsko) ir Bresto, turėjo tapti

galingomis Rusijos imperijos vakarų pasienio I klasės tvirtovėmis.

Pirminį Kauno tvirtovės komplekso genplaną sudarė carinės Rusijos generolai Nikolajus Obručevas, Konstantinas Zverevas ir Ivanas Volbergas, plk. P. Bertgoldtas. Vyriausiosios inžinerijos valdybos karo inžinieriai K. Zverevas ir I. Volbergas su Vilniaus apygardos karo vadu gen. P. Albedinskiu atliko reikiamus tyrimus ir skaičiavimus galutiniam tvirtovės planui parengti⁷³. <http://pvu1863.ucoz.ru/photo/18>

Generolas majoras nuo 1878 I. I. Valbergas (1825 – 1887) (Иван Иванович Вальберг)

Planas buvo suderintas su Šiaurės Vakarų krašto generalgubernatoriumi grafu Eduardu Tottlebenu. Tad Planas buvo numatyta Kauną apjuosti septynių fortų ir dvylikos baterijų 17 km ilgio žiedu, įrengti centrinį įtvirtinimą, kairiajame Nemuno upės krante (Fredoje) pastatyti karinę geležinkelio stotį, dirbtuves, sandėlius, tvirtovės vandentiekio stotį, nutiesti kelius. Vėliau šis

⁷¹ Pirmasis pasaulinis karas - Visuotinė lietuvių enciklopedija

⁷² Štabo rūmų liudijimai, 38 psl. KARYS Nr. 1 (1971) 2010 m.

⁷³ Яковлев В. Крепость Ковна 1882 – 1915 г. г. Москва. 1934.Л. 1.

projektas buvo nuolat koreguojamas. 1881 m. gegužės 24 d. Rusijos imperatorius Aleksandras II pasirašė įsakymą dėl tvirtovės statybų, kurios ir pradėtos 1882 m. gegužės 6 d.

Pirmuoju Kauno tvirtovės statybų etapu suprojektuoti ir pastatyti septyni fortai iš raudonų plytų ir akmenų, išdėstyti strategiškai svarbiose vietose: I-asis – Kazliškiuose (1888 – 1889); II-asis – Julijanavoje, prie Marvelės upelio (1887 – 1888); III-asis – Seniavoje (1887 – 1888); IV-asis – Rokuose (1883 – 1889); V-asis – Zuikinėje, greta Kauno Marių (1882 – 1889); VI-asis – Gričiupyje (1882 – 1889); VII-asis – Eiguliuose, greta Kauno Klinikų (1883 – 1890).

Tik VIII forto statyboje (Milikoniuose), skirtingai nuo ankstesniųjų fortų, jau buvo naudojamas ir betonas, be to, tai vienas pirmųjų statinių Lietuvoje, kuriam panaudotas gelžbetonis (1889 – 1890).

IX fortas – Šilainiuose, piečiau Giraitės (1903 – 1911). Fortas pastatytas pagal profesoriaus Konstantino Veličkos 1897 m. projektą.

Pradėti statyti, tačiau nebaigti 4 fortai – Geležinkelio (Palemone), X-asis Romainiuose, XI-asis Marvoje, XII-asis Domeikavoje.

Carinės Kauno tvirtovės likimą nulėmė naujoji vokiečių karyba patrankomis, o, ypač, 420 mm mortyros – didžiosios Bertos smūgiai, 1915 m.

www.vdkaromuziejus.lt

Kauno geležinkelio stotyje likusios rusų patrankėlės

Vokiečiai bombarduoja mortyromis fortų pozicijas

Vokiečių kariai užtaisinėja 210 mm kalibro Krupo sistemos mortyrą

Caro kareivių palikta patranka įtvirtinimuose

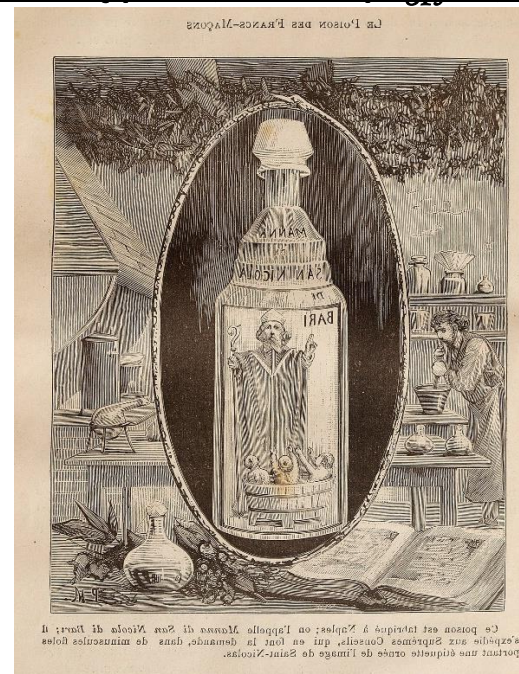
IVAIRENYBĖS. Koviniai nuodai

Kare žudoma ne vien ginklais, bet ir įvairiomis nuodingomis medžiagomis. Siekiant susidoroti su priešininkais per 1855 m. Krymo karą, buvo naudojamos ašarojimą ir dusulį sukeliančios nuodingosios medžiagos, bet jos nedavė norimo efekto (tuo metu nuodingųjų dujų šaltinis buvo nelabai nuodingas sieros anhidridas, susidarantis deginant atvirame ore gabalinę sierą). Visgi, pirmąjį kartą dideliu mastu kovines nuodingąsias medžiagas 1915 m. prie Yperlėe upės panaudojo Vokietija: iš balionų išleido apie 180 tonų chloro, buvo apnuodyta apie 15 000 Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos kareivių, apie 5000 mirė. Tuo metu pagrindinės kovinės nuodingosios medžiagos buvo fosgenas, difosgenas, ipritas. Karui baigiantis buvo išrastas liuizitas, adamsitas ir chloracetofenonas. 1925 m. Ženevoje 34 šalys pasirašė protokolą, draudžiantį naudoti kovines nuodingąsias medžiagas, bet kare ir toliau kai kur naudotos, pvz. Italija 1936 m. ipritą prieš Etiopiją. Deja, XX a. buvo išrastos paralyžuojančios medžiagos – tabūnas, zarinas, VX dujos. 8 dešimtmetyje SSRS sukurta paralyžių sukelianti medžiaga Novičiok, kuria buvo apnuodytas Rusijos politikas A. Navalnas⁷⁴.

Aqua Tofana

Auqa Toffana buvo legendinis, neįtikėtina nuodingas skystis, pagamintas apie 1630 m. Sicilijoje, populiariai naudojamas Romoje ir Neapolyje. Pagrindinis veikėjas – palermietė Giulia Toffana (Tofania) ir jos nuodingų gėrimų prekybos tinklas, dažniausiai parduodamas kaip kosmetika („Manna di San Nicola“), leidęs nelaimingoms žmonoms nunuodyti vyrus (sutuoktinius), sudarytas iš arseno, švino, galbūt, šunvyšnės, bespalvis, be skonio, be vargo leisdavo įmaišyti į gėrimus, galintis sukelti mirtį per kelias dienas ar savaites. Buvo teigiama, kad užtenka keturių dozių. Lėtas poveikis buvo pagrindinis privalumas, leidęs aukai mirti per ilgą laiką, simuliuojant natūralią mirtį. Įduota popiežiaus tarnyboms, slapstėsi bažnyčioje, kur jai buvo suteikta neliečiamybė, bet areštuota. 1659 m. liepą Romoje, po ilgų kankinimų, kai sulaikytoji G. Tofania ir dukra su trimis padėjėjais prisipažino, kad padėjo nunuodyti apie 600 žmonių, buvo viešai nubausta mirtimi Campo de Fiori aikštėje. Kai kurios jos klientės taip pat nubaustos mirtimi ar įkalintos požemiuose.

Aqua Tofana tapo sinonimu lėtai veikiantiems, sunkiai aptinkamiems nuodams, plačiai paplitusiems populiariojoje kultūroje ir žinių pagrindu, o jos tiksli sudėtis ilgainiui buvo pamiršta.

Kosmetinis skystis „Auqa Tofana“, XVII a.

DARIUS MONTVILA – VADOVAS, TURĖJĖS VIZIJĄ
(1965 06 10 – 2022 08 12)

Energetikas, vizionierius, sportininkas, keliautojas. Darius Montvila – tai savojo laiko vadovas, kuris buvo valstybinės įmonės „Ignitis grupė“ valdomos įmonės UAB „Ignitis“ (anksčiau „Litgas“) direktorius, valdybos pirmininkas ir dar 2020 m. gruodį aktyviai diskutavo dėl suskystintųjų dujų terminalo (SGD) tiekimo. D. Montvila teigė, kad Energetikos ministerijos siūlymas sumažinti SGD būtinąjį tiekimą perpus nuo 4 iki 2 laivų per metus, valstybei lems didžiulius nuostolius perkant dujas pagal (anksčiau sudarytą) ilgalaikę sutartį su Norvegijos bendrove „Equinor“ arba atlyginant žalą.

Jei kyla klausimai ar sunkumai – visuomet „Cherchez la femm“. Darius Montvila išėjo netikėtai, tikėjęs savo jėgomis ir vizija naujose energetikos technologijose ar būdamas Nepalo kalnuose, ar jachtoje „Ambersail“ vandenynuos.

Laiškų laukiame adresu: Pievų g. 32-3, LT-55400

Mitėniškių k. Žeminių sen., Jonavos r.

Redaktorius: Raimundas Volbergas

telefonas: +370 600 80557,

el. pašto adresas: miteniskiuaidai@gmail.com

Beveik rimtai...

Nuodėmių gatvė Kaune prie Nemuno buvo lyg ligoninė, kurios nameliuose buvo daug atskirų kambarėlių su pertvaromis iš lentų ar antklodžių, praustuve, kieta lova, staleliu, viena kėde. Ten darbavosi merginos lyg darbščiosios bitutės su geltonais bilietais, kurias aplankydavo darbininkai, kareiviai, palaidūnai, prižiūrint matronoms. Bet 1935-aisiais įvyko permainos ir Nemuno gatvės viešnamiams užsidarius, visą laiką viręs aktyvus seksualus gyvenimas pasklido po visą miestą...

⁷⁴ Nuodai - Visuotinė lietuvių enciklopedija